

**T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**NIETZSCHE FELSEFESİ EKSENİNDE
CHRISTOPHER NOLAN SİNEMASI**

**HAZIRLAYAN
BERAT DORUK AKDAMAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ÇAĞDAŞ EMRAH ÇAĞLIYAN**

ANKARA – 2023

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 02/01/2024

Öğrencinin Adı, Soyadı: Berat Doruk Akdamar

Öğrencinin Numarası: 22010279

Anabilim Dalı: Radyo, Televizyon ve Sinema

Programı: Radyo, Televizyon ve Sinema

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Çağdaş Emrah Çağlıyan

Tez Başlığı: Nietzsche Felsefesi Ekseninde Christopher Nolan Sineması

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç bölümünden oluşan, toplam 31 sayfalık kısmına ilişkin 02/01/2024 Tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %1'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar Hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih:

Öğrenci Danışmanı

Doç. Dr. Çağdaş Çağlıyan

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans tez çalışmamın tamamlanmasında bana sağladığı rehberlik, destek ve değerli katkıları ile; çalışmanın ortaya çıkmasında emeği büyük önem taşıyan, yol gösterici tavsiyeleri sayesinde, tezimdeki konunun daha iyi anlaşılmasına ve derinlemesine analiz edilmesine imkan tanıyan; değerli danışman hocam Doç. Dr. Çağdaş Emrah Çağlıyan'a en içten şekilde teşekkür etmek istiyorum.

Eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme, arkadaşlarıma, çok değerli dostum Umur Yıldırım'a da içten ve sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

ÖZET

Berat Doruk Akdamar, Nietzsche Felsefesi Ekseninde Christopher Nolan Sineması, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Tezli Yüksek Lisans Programı, 2023

Bu tez çalışması; psikoloji, sosyoloji, siyaset ve nihayetinde sanat gibi pek çok farklı alanı etkilemiş olan bir 19.yüzyıl düşünürü olan Friedrich Nietzsche'nin felsefi düşüncelerinin çağdaş sinema alanındaki izlerini sürmek niyetiyle yola çıkmıştır. Çalışma böylesi bir çıkış noktasından temellenerek Friedrich Nietzsche'nin felsefi düşüncelerinin izlerini takip etmeye olanak veren çağdaş bir yönetmen olarak Christopher Nolan'ın filmlerine odaklanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, eserlerinde anlatıya ve görsele dair karmaşıklığı bir arada kullanan, içe dönüşe sık sık referans veren Christhoper Nolan'ın inşa ettiği kurgu ve yarattığı karakterler ile birlikte Nietzsche felsefesinden nasıl yararlandığı ve filmlerine ne yönde dahil ettiğini keşfetmektir. Çalışma boyunca Christopher Nolan sinemasına ait olan ve içinde Nietzsche'nin felsefi kavramlarına referans içeren pek karakter ve tema barındıran “Dark Knight”, “Inception” ve “The Prestige” filmleri, Nietzsche felsefesinin temelini oluşturan “üst insan”, “güç istenci”, “efendi-köle ahlakı” gibi kavramlar etrafında ele alınarak incelenmiştir. Çalışmanın ortaya koymayı amaçladığı nihai amaç ise, Nietzsche felsefesi ile Nolan'ın sinematik üslubunun örtüştüğü noktaları ortaya koyup, bu noktaların çağdaş sinema izleyicisine nasıl aktarıldığını göstermeye çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Christopher Nolan, Nietzsche, ahlak, etik, sinema

ABSTRACT

Berat Doruk Akdamar, Christopher Nolan Cinema on the Axis of Nietzsche's Philosophy, Başkent Üniversitesi, Institute of Social Sciences, Master of Radio, Television, and Cinema with Thesis, 2023

This study sets out with the intention of tracing the philosophical thoughts of Friedrich Nietzsche, a 19th century thinker who influenced many different fields such as psychology, sociology, politics and ultimately art, in the field of contemporary cinema. Based on such a starting point, the study focuses on the films of Christopher Nolan as a contemporary director who allows us to follow the traces of Friedrich Nietzsche's philosophical thoughts. In this context, the main purpose of the study is to discover how Christopher Nolan, who uses narrative and visual complexity together in his works and frequently refers to introspection, utilises and incorporates Nietzsche's philosophy into his films through the fiction he constructs and the characters he creates. Throughout the study, the films "The Dark Knight", "Inception" and "The Prestige", which belong to Christopher Nolan's cinema and contain many characters and themes referring to Nietzsche's philosophical concepts, have been analysed and discussed around concepts such as "Overman", "will to power", "master-slave morality", which form the basis of Nietzsche's philosophy. The ultimate aim of the study is to reveal the points where Nietzsche's philosophy and Nolan's cinematic style overlap and to show how these points are transferred to the contemporary cinema audience.

Keywords: Christopher Nolan, Nietzsche, ethic, morality, cinema

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.	v
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: Friedrich Nietzsche'nin Hayatı ve Felsefi Perspektifi	3
1.1. Friedrich Nietzsche'nin Yaşamı	3
1.2. Nietzsche Felsefesine Genel Bakış.....	4
1.2.1. Ahlak duygusunun tarihi	7
1.2.2. Nietzsche'de güç istenci.....	9
1.2.3. Nietzsche'de efendi-köle ahlakı.....	11
1.2.4. Nietzsche'de üst-insan	14
İKİNCİ BÖLÜM: Christopher Nolan Sineması Ve Nietzsche Felsefesi	
Arasındaki İlişki	16
2.1. Nolan Sineması	16
2.2. Nolan Sineması ve Nietzsche Felsefesi.....	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Nietzsche Felsefesi Ekseninde Nolan Filmleri	19
3.1. The Prestige Filminin Konusu	19
3.1.1 Filmin incelenmesi	21
3.2. Inception Filminin Konusu	22
3.2.1. Filmin incelenmesi	23
3.3. Batman Filminin Konusu	26
3.3.1. Filmin incelenmesi	28
SONUÇ	31
KAYNAKLAR.....	32

KISALTMALAR LİSTESİ

Bknz: Bakınız

Vb.: Ve benzeri

Vd: Ve diğerleri

GİRİŞ

Sinema sanatı, felsefi düşünceler ve sorgulamaları görsel bir biçime çevirme kapasitesi ile bu düşüncelerin sanatsal bir formda kendisini bulması açısından özgün bir köprü işlevi görür. Nitekim bu tez çalışmasına konu edilen Christophan Nolan filmleri de pek çok felsefi konuyu kendisine sorun edinerek ve bu temaları içerisinde barındırarak çağdaş sinemanın felsefe ile arasındaki etkileşiminin varlığına örnek teşkil eder. Yine bu çalışmaya konu edilen Friedrich Nietzsche'nin ahlak felsefesi bu anlamda önem taşır. Öyle ki, Nietzsche felsefesi varoluşsal ve ontolojik sorgulamalar ile yoğun bir şekilde iç içe geçmiştir. Nitekim çalışma içerisinde de sıkça görülebileceği gibi Nietzsche'nin özellikle ahlak felsefesine dair görüşleri Christopher Nolan'ın filmografisinde de çeşitli biçim ve bağlamlarda kendisini yoğun biçimde göstermektedir. Örneğin; Nolan'ın filmlerinde de benzer şekilde, karakterlerin iç dünyaları, moral ikilemleri ve ontolojik çatışmaları, yönetmenin kurduğu anlatıyı önemli ölçüde etkiler. Bu çalışma, Nietzsche'nin ahlak felsefesinin, Nolan'ın film karakterlerinin gelişimi, hikaye anlatımı ve tematik yapı üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde inceleyerek, bu iki düşünsel evren arasındaki etkileşimi derinlemesine analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bu bağlamda bu tez çalışması Friedrich Nietzsche'nin ahlak felsefesini açıklamak için dayandığı 'güç istenci', 'üst-insan', 'ahlaki değerlerin yeniden değerlendirilmesi', 'efendi-köle ahlakı' gibi merkezi nosyonların Nolan sinematik evreninde nasıl ve ne ölçüde kendisini var ettiği sorunsalından yola çıkmaktadır. Bu niyetle de, bu tez çalışması, Christopher Nolan'ın sinematik evreninde bu kavramların kendisine olay örgüsü ve karakterler aracılığıyla nasıl yer bulduğunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Christopher Nolan filmlerinin Nietzsche'nin düşünceleriyle olan ilişkisini ele alan bu çalışma, felsefe ve sinema arasındaki ilişkiye dikkat çeken var olan alan yazına çözümlemeleri aracılığıyla yeni bir katkı yapmak amaçlamaktadır.

Tez çalışması bu amaçla uygun bir biçimde birbirleriyle ilişkili olan üç temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, öncelikle Friedrich Nietzsche felsefesine genel bir bakış sunmanın ardından onun kullandığı biçimiyle ahlak felsefesinin merkezi kavramlarını alt başlıklar içerisinde tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Takip eden ikinci bölüm ise öncelikle Christopher Nolan sinemasına dair bir bakış ortaya koymayı amaçlamaktadır. Buna ek olarak yönetmenin felsefi temaları; hem anlatı biçimi, olay örgüsü ve karakterlerin kuruluşu anlamında hem de sinema tekniklerinin kullanımı aracılığıyla filmlerine nasıl yerleştirdiğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümü ise tüm bu tartışmaların ekseninde Christopher Nolan filmografisinden seçilmiş filmlerin analize tabii tutulmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda Christopher Nolan tarafından yönetilmiş, *The Prestige* (2006), *Inception* (2010), *Batman: The Dark Knight* (2008) filmleri analize konu olarak seçilmiştir. Çalışma bu filmlerin Nietzsche'nin ahlak felsefesi ekseninde incelenmesiyle birlikte Nietzsche felsefesinin ve Nolan'ın sinematik yaklaşımın, modern ahlak felsefesi ve anlatılar üzerindeki etkisinin kapsamlı bir değerlendirmesini sunmayı hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FRİEDRİCH NİETZSCHE’NİN HAYATI VE FELSEFİ PERSPEKTİFİ

1.1. Friedrich Nietzsche’nin Yaşamı

1844 yılında Almanya’da dünyaya gelen Friedrich Nietzsche, babasının bir papaz olması nedeniyle erken yaşlardan itibaren dini ve felsefi konular ile ilgilenmeye başlamıştır. Daha sonrasında ise henüz Üniversite eğitimine başlamadan aldığı klasik dil eğitimi, edebiyat gibi konular ile düşün hayatının temellerini atmaya başladığı söylenebilir. Üniversite hayatına teoloji ve klasik filoloji alanında başlayan filozof daha sonra ise akademik anlamda tümüyle filolojiye yoğunluk vermiştir. Bu dönemde özellikle, Yunan klasikleri konusuna ağırlık verdiği söylenebilir.

Bu dönemin ardından, Friedrich Nietzsche’nin felsefeye yönelişi açısından önemli bir kırılma noktasını ise Artur Schopenhauer’in eserleriyle tanışması sağlamıştır. Nitekim, Schopenhauer’in görüşleri Nietzsche’nin felsefi düşüncesinin temelleri açısından önemli bir rol oynamıştır. Nietzsche açısından Schopenhauer felsefesi varoluşu düşünmenin yol gösterici bir niteliği olduğu söylenebilir. Elbette Schopenhauer’in varoluş meselesini ele alışı ve varoluşa yaklaşımı son derece pesimist bir noktadan temellenmekle birlikte Nietzsche onun görüşünü daha ileri bir noktaya taşıyarak acılar ve ıstıraplara rağmen Schopenhauer’in aksine yaşamın olumlanmasını merkezine alan bir görüşü benimsemiştir. Fakat Schopenhauer felsefesi açısından son derece önemli bir kavram olan irade kavramı gibi kavramlar Nietzsche’nin felsefi düşüncesini de etkilemiş ve farklı şekillerde yankı bulmuştur.

Richard Wagner ile olan dostluğu da bu Nietzsche’nin dönemdeki düşünce yapısını benzer şekilde etkilemiştir. Wagner’in müziği, mitolojik ve epik temaları Nietzsche’nin düşünceleriyle birleştiriyordu.

Nietzsche’nin felsefi bakış açısı Wagner’in de etkisiyle, klasik Yunan felsefesinden, özellikle de Dionysosçu düşünce ve tragedya anlayışından büyük ölçüde etkilendi (Safranski, 2003, s. 21). Aynı zamanda, Alman idealizmi ve özellikle Hegel felsefesinin baskın olduğu bir dönemde, bu akımlara karşı çıkan bir duruş sergiledi. Hegel’in tarih ve varlık anlayışını eleştiren Nietzsche, evrende olup biten her şeyin nedensellik uyarınca gerçekleştiği ve dolayısıyla insan eylemlerinin de bu nedenselliğe tabi olarak gerçekleştiğini

savunan tarihsel determinizm ve mutlak idealler yerine bireysel irade, güç istenci ve yaşamın kaotik ve irrasyonel yönlerine vurgu yapmıştır (Safranski 2003, s. 120). Onun “Tanrı öldü” ve “Üstinsan” gibi kavramları, kültürel ve felsefî tartışmalarda merkezi bir yer tutmaya devam etmektedir. Nietzsche’nin düşünceleri, genellikle farklı farklı yorumlanıp dönemin politik ideolojileri tarafından kullanılmıştır. Örneğin; Yaygın bir biçimde Nietzsche’nin faşizme olan etkisinin tartışıldığını görmek mümkündür. Bunun temelinde kuşkusuz Nietzsche’nin eserlerini ürettiği dönemde hâkim olan hristiyan ahlakına ve onun öncülü olarak gördüğü yahudi ahlakına dair getirdiği eleştirilerin yattığı düşünülebilir (Zengin, 2019). Buna ek olarak aydınlanmanın öznesi yerine arzularının ve gücün peşinden giden üstün insanını koymasının da faşizm ideolojisinin ondan etkilendiği bir başka nokta olarak gösterilebilir (Zengin, 2019). Her ne kadar faşizmin Nietzsche felsefesi açısından uygun kabul görmeyeceği söylenebilirse de faşist ideolojinin önemli bir ölçüde Nietzsche’yi kendisine bir referans noktası olarak aldığı görülmektedir. Nietzsche’nin modern ideolojileri etkileyişi elbette yalnızca faşizm ile sınırlı kalmamıştır. Benzer şekilde Nietzsche’nin modern devlete olan karşı tutumu, devletin yalnızca sürü insanı için gerekli olduğu yönündeki görüşleri (Koch, 2004, s. 50) onu Anarşist ideoloji ile yakınlaştıran düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yine söylenebilir ki Nietzsche açısından Anarşizm de uygun görülebilecek bir ideoloji olmaktan uzaktır ki bizzat Nietzsche kendi yazılarında Anarşizmi eşitlik düşünceleri nedeniyle köle ahlakı ve sürü insanı düşünceleriyle bağdaştırır (Koch, 2004, s. 49). Sonuç olarak, yukarıda da söylenildiği gibi Nietzsche açısından söz konusu ideolojik tutumlar her ne kadar mahkum edilmiş olsa da Faşizm, Anarşizm gibi pek çok ideolojik görüş açısından Nietzsche öyle ya da böyle etkisini sürdürmüştür.

Günün sonunda Nietzsche felsefesi, bireysel deneyimin ve varoluşsal sorgulamanın anlam ve değerini vurgulayan, modern düşüncüyü şekillendiren kritik bir rol oynamaktadır. Bu geniş çerçeve, Nietzsche’nin hayatını ve onun düşünce yapısının oluşumuna katkıda bulunan etkenleri anlamada yardımcı olacaktır. Bu bağlamda ele alındığında, Nietzsche’nin felsefesi, Christopher Nolan’ın filmlerindeki temalarla ve karakterlerin iç dünyalarıyla nasıl paralellikler gösterebileceğini derinlemesine incelemek mümkün olabilir.

1.2 Nietzsche Felsefesine Genel Bakış

Nietzsche söz konusu olduğunda onun ahlak anlayışını kavrayabilmek için esasen diğer pek çok yerleşik kabule karşı sunmuş olduğu reddiyelerin de izini takip etmeyi

gerektirir. Bunun anlamı, Nietzsche'nin ahlak anlayışını tartışmak için aynı zamanda onun bilgiye, hakikate ve bireye vs. dair yaklaşımı hakkında fikir sahibi olunması gerektiğidir. Çünkü; Nietzsche felsefesi açısından tüm bu kavramlar birbirleri ile önemli bir ilişki içerisinde ve tekrar etmek gerekir ki onun yerleşik olan fikirlere dair eleştirilerinin sac ayaklarını oluştururlar. Nitekim Nietzsche yaşadığı çağ içerisinde söz konusu edilen tüm bu kavramsal düzeylerde yer alan ön kabullere bütünüyle karşı çıkmıştır. Elbette Nietzsche yalnızca karşı çıkış yapmakla ya da yönelttiği eleştiriler ile yetinmemiş bu kavramları kendi felsefi anlayışı içerisinde özgürleştirici olabilecek biçimde yeniden ele almaya çabalamıştır (Bayır, 2019).

Bu nedenle, öncelikle Nietzsche'nin içinde yaşadığı topluma ya da çağa bakışını ele alarak başlamak ve yukarıda sözü geçen tüm kategorilere de uğrayarak onun ahlak anlayışının özünü kavramak bu açıdan faydalı olacaktır. Bu bağlamda ilk olarak, Nietzsche'nin içinde bulunduğu dönemde Batı kültürünü bir çöküş içerisinde görmüş olduğu söylenebilir. Bu toplumsal çöküş ile doğrudan bir ilişkiye sahip olan birey de diğer bir taraftan bir varoluşsal kriz içerisinde resmedilir. Nietzsche, toplumun ve nihayetinde onun için merkezi bir önem arz eden bu krizin doğal bir tezahürü olarak nihilizmi görür. Öyle ki günün sonunda Nietzsche, insanların doğru yolu bulamadığını, onların yönetilmesinin sanıldığı gibi tanrısal olmadığını, hatta insanlığın bugüne değin en yetersiz ve hınç dolu ellerde kaldığını vurgularken, insanların kendi benliğini kavrayacağı ve papazların elinden kendilerini kurtaracağı momentini sağlamayı kendisine görev edinir (Nietzsche, 2008: 78). Bu bağlamda Nietzsche, için nihilizm tek yanlı ve olumsuz bir anlama gelmez. Daha ziyade bu kavramsallaştırma Nietzsche için bireyin kendi özünü ve potansiyelini keşfetme ve bu yolla da kendi özünü yeniden tanımlayabileceği veya inşa edebileceği bir momente işaret eder (Bayır, 2019). Nitekim nihilizmin ortaya çıkışıyla birlikte insan, “Eski değerlerin değersizliğini fark edip kendisi için yeni değerler yaratma fırsatını elde edebilecektir” (Gedikli ve Gedikli, 2022).

Toplumun çöküşü her ne kadar ilk bakışta ahlaki bir mesele olarak görünse dahi Nietzsche penceresinden bu çöküşü anlamlandırabilmek için onun hakikat anlayışını ziyaret etmek gerekecektir. Çünkü Nietzsche'nin öncelikle metafizik bir hakikatin varlığını reddettiğini görürüz. Daha net bir şekilde ifade etmek gerekirse, Nietzsche'nin metinlerine konu ettiği dönem düşünüldüğünde metafizik hakikatin birincil kaynağı olarak Hristiyan öğretisi ve onu somutlaştıran bir kurum olarak kilise anlayışının varlığının kendisini gösterdiğini söylemek mümkündür. Bunun da ötesinde Nietzsche'nin metafizik eleştirisinin

temeli Sokrates'e dek götürülebilir. En nihayetinde ise bu eleştiri çizgisi pozitivizmin eleştirisine değin uzatılabilir. Bu bağlamda Nietzsche'nin hakikat konusundaki eleştirilerinin iki temel noktadan beslendiği söylenebilir.

İlk olarak metafizik penceresinden bakıldığında Nietzsche'ye göre “duyular üstü bir dünyanın kavranması mümkün değildir” (Gedikli ve Gedikli, 2022). Bu nedenle de doğal olarak bilgilerin kaynağı ancak duyular olabilir. Öte yandan Nietzsche açısından duyulara dayansın ya da dayanmasın nesnel bir hakikat anlayışı da aynı ölçüde kabul edilemez görünmektedir. Bu anlamda Nietzsche, pozitivist bir yaklaşımdan ziyade perspektivist bir yaklaşıma sahiptir (Cevizci, 2009, s. 979). Böylesi bir çıkış noktasından temellenen görüşe göre ise olgular değil yorumlar vardır. Dolayısıyla içerisinde bulunulan koşullar içerisinde de nesnel bir hakikat yerine bireylerin ya da toplulukların yorumları aracılığıyla inşa edilen gerçekliklerden söz edilebilir (Cevizci, 2009, s. 979).

Nietzsche'nin hakikat ve bilgiye dair bu yaklaşımına değinmek önemlidir. Çünkü bu yaklaşımın iz düşümünü onun ahlak felsefesi üzerine düşüncelerinde de görmek mümkündür. Başka bir deyişle bu iki düzey birbirleriyle son derece ilişkilidir. Nitekim Nietzsche'nin bilgi anlayışına benzer bir şekilde kabullenilmiş pek çok ahlaki ilkenin de insan üretimine dayandığı ve bir inşa sürecini içerdiği görülür (Gedikli ve Gedikli, 2022). Bu anlamda, Nietzsche açısından mevcut ahlaki kabuller insan inşasına dayandığı için ve esasen birer yorum oldukları için değişmez ve sorgulanamaz yasalar olarak algılanmamalıdır (Gedikli ve Gedikli, 2002). Benzer bir şekilde ahlaki olarak doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi yargılarda da bulunulamaz. Ona göre farklı koşullar farklı yorumları zorunlu olarak doğuracağı için ahlak anlayışı da her bir farklı düzlemde, her bir farklı toplumda yine farklı bir yoruma sahip olacaktır (Bayır, 2019).

Tam da böylesi bir düşünce sistematığının sonucu olarak Nietzsche'nin var olan her tür değer sistemini yeniden ele alarak bir değerlendirme sürecine girdiğini görmek mümkündür (Bayır, 2019). Bu değerlendirme ya da başka bir deyişle değişim sürecinin motorunu ise birey oluşturur. Nitekim aydınlanma sürecinin imlediği gibi tanrının ölümü gerçekleşmiş olsa dahi bu durumun Nietzsche açısından tek başına bir anlam ifade etmediğini söylemek mümkündür. Bunun da ötesinde bu anlayışın ürettiği birey tipinin de ölümüyle ancak özgürleştirici bir ahlaka ulaşılabilir.

1.2.1 Ahlak duygusunun tarihi

Nietzsche, ahlak duygusunun tarihine bakarken, ahlaki değerlerin ve ahlak duygusunun kökenini ve evrimini derinlemesine sorgular. Bu sorgulama, onun genel felsefesinin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Nietzsche, ahlakın toplumsal tarihini psikolojik, sosyolojik ve kültürel boyutları çerçevesinde aydınlatmaya çalışırken, aynı zamanda ahlaki değer yargılarının mutlakmış gibi kabul edilmesine meydan okur. Nietzsche, tarihin ve kültürün o dönemdeki egemen toplumunun yarattığı bu değerler üzerindeki etkisini gözler önüne sererken, bireyin eylemlerinden kendisinin sorumlu olduğunu ve kişisel gücünü de vurgular. İnsanca şeyler üzerindeki gözlemler ya da düşünceler hayatta kişinin üstünde bulunan yükleri azaltmaya yarayan araçlardan biridir (Nietzsche, 2003, s. 55). Sanatın uygulanışında bu psikolojik gözlem ve düşünce zor zamanlarda bize sakinlik sağlayan ve sıkıcı ortamlarda yaşamımıza dair kendimizi bir nebze daha iyi hissetmemize yardımcı olan çözümler olarak karşımıza çıkar. Nietzsche, bu psikolojik gözlemin daha önceki yüzyıllarda insanların inanıp kullandığı bir araç olduğunu, yaşanan dönemde ise bu aracın insanlık hakkında değil, insanlık hakkında konuşulan tüm katmanlarında eksik olmasına rağmen, toplumun en zararsız ve zengin eğlence malzemelerinden kaçmasına izin verdiğini vurgular. Aynı zamanda Nietzsche, psikolojik gözlemin insan varoluşunu tedavi eden ve rahatlatan bir araç olduğunu savunan bir düşünceye karşıt duran dönemde, insanın doğasında iyilik olduğuna inanılan körü körüne bir inanç, insan davranışlarının araştırılıp incelenmesine dayalı ciddi bir antipati, ruhun saflığı ve çıplaklığı hakkında ise belirli bir utanç olduğunu dile getirir. İnsanların tutkularının yarattığı erdem kavramını yaratan kişiler taklit edilip bu eylemlerin şüpheyle takip edilmesi yanlış bulunduğu, bu pratikten faydalanan şey hakikat ve gerçek değil, insan toplumunun genel refahı olmaktadır (Nietzsche, 2012, s. 56-57).

Büyük filozofların bile hatalarının başlangıç noktası, insan davranış ve algılarına getirilen yanlış açıklamalar ve o insanları dini ve mitolojik karmaşıklığa yönelten yanlış bir ahlak inşasıyla kendisini göstermiştir (Nietzsche, 2012, s. 57-58). Bu durum nihayetinde erdem ve ahlakı, insan tutkularının ve refahının çevresinde tanımlayan ruhların fizik ve dünya görüşlerinin gölgelenmesiyle sonuçlanır. Bu yüzden kesin olan şey psikolojik gözlemin, gerekli olduğudur (Nietzsche, 2012, s. 59). Nietzsche'ye göre bir insanı sorumlu kılan ve ahlakın varlığını sezmenin tarihi belirli aşamalardan geçer. İlk olarak başlangıçta sergilenen eylemler güdüler dikkate alınmaksızın en son sağlanan yarar ve zarara bakılarak

iyi ya da kötü olarak değerlendirilir (Topuz, 2023, s. 354). Daha sonrasında iyi ya da kötü olarak adlandırılan sıfatlar tek başına güdülere atfedilmeyip, bir güdünün büyüdüğü yere yani insanın tüm özüne verilir. Bu durumda insan önce etkiyi, ardından eylemi, sonra güdülerini ve en sonunda ise özü itibarıyla sorumlu kılınır (Nietzsche, 2023, s. 38). Bu bağlamda, en sonunda özü itibarıyla sorumlu tutulan varlığın bile geçmiş ve şimdiki öğelerinin aynı zamanda etkilerinin somut bir hal alması sebebiyle hiçbir şeyden sorumlu kılınamaz durumda olduğu keşfedilir. Nietzsche'ye göre bu durumda bir kişi eylemlerinden, o eylemin sonuçlarından ve kendi varlığının sorumluluklarından muaf tutulması gerektiği için, ahlaki varlığı sezme tarihinin bir sorumluluk hatası tarihi olduğu ortaya çıkar (Nietzsche, 2003, s. 60). Yine Nietzsche, ahlak tarihini, insanın hayvanlıktan kolektif birey olma yolculuğu bağlamında üçe ayırır. Bu duruma göre insan olma yolundaki ilk adım, hayvan olmanın verdiği bir anlık ilhamdan yarar ve amaca uygunluk bağlamında beklenen kalıcı refahıdır. Bu adımdan sonra kişisel yarar yerini, başkalarının da gözünden ölçülüp değerlendirilmenin onurlu olduğu onur ilkesine bırakır. Ahlaklılığın son aşaması ise insanın kendi ölçütlerine çıkarttığı yasa koyucu sıfatını taşıdığı aşamadır. Bu aşamada bireysel fayda ve amaca uygunluk yerini kolektif yarara bırakır ve nihayetinde insan, kolektif bireye dönüşür. Bu bağlama göre Nietzsche, ahlak gelişiminin, toplumsal gelişimden ayrı tutulmaması gerektiğini düşünür (Topuz, 2023, s. 354-355).

Bu duruma göre ahlak, toplumun varlık ve refahını sürdürmesi için kullanılan bir araç haline gelmiştir. Örneğin düşük bir iyi olarak değerlendirilen haz, yüksek iyi olarak görülen sağlığa tercih edilirse bu durum, ahlak dışı olarak değerlendirilir. Ancak burada yüksek iyi denilen kavram tüm zamanlar için aynı kalan ve değişmeyen bir olgu değildir. Daha önceden ahlaklı ya da ahlak dışı değerlendirilen eylemler, o dönemin egemen toplumunun ortaya koyduğu düzenlemeler haline gelmiştir (Nietzsche, 2003, s. 62). Ahlaklı ya da etiğe uygun olmak çok daha önce ortaya konan geleneklere boyun eğmek anlamına gelir. İnsanların buna zorla ya da isteyerek itaat etmesinin bir ehemmiyeti yoktur. Geleneksel olan bir şeye uyan ve eylemlerini buna göre sergileyen bir kişi “iyi” olarak kabul edilir. Akla yatkın ya da aptalca olmasına bakılmaksızın gelenek dışı hareket eden birisi ise ahlak dışı ve “kötü” olarak değerlendirilir. Burada iyi ve kötüyü ayıran şey “egoistçe olan” ve “egoistçe olmayan” değil, yasa ve geleneğe bağlı olan ve olmayandır (Nietzsche, 2003, s. 87-88).

1.2.2 Nietzsche’de güç istenci

Güç istenci kavramı disiplinler arası farklı tanımlamalara konu olmuş bir kavramdır. Nietzsche’nin güç istencine bakış açısını anlamak için kavramın dil bilimsel kökenlerini incelemek faydalı olacaktır. Almanca dilinde “kraft”/ “macht” kelimeleri ile, İngilizce dilinde ise “force”/”power” kelimeleri ile betimlenmektedir. Force kelimesi Kraft gibi gücün niceliksel değerini ifade ederken, Macht dinamik bir güç değişimini betimler (Yüksel ve Ateş, 2019, 218). Power kelimesi ise “gücün sonuçlarını kontrol etme ve onları etkileme kabiliyeti şekli” olarak (Burchill vd., 2009, 38) ele alınmakta, siyaset biliminde özellikle iktidarı simgelemektedir. Nietzsche güç istenci üzerine yaptığı çalışmalarında “macht”/”power” kelimesinden faydalanmıştır (Yüksel ve Ateş, 2019, 218). Eserleri incelendiğinde güç istencini varlığın özü, yaşam ve tüm organik fonksiyonların temel istenci olarak ifade ettiği görülmektedir (Ballı, 2023). Güç istenci, var olan her şey ile birbirleri arasındaki ilişkiyi açıklayan kuvvetler ve kuvvetlerin etkileşimi sayesinde özü de tanımlayan temel ilkedir (Ballı, 2023).

Nietzsche istemeyi, bir dizi etkenin toplamı ve bu etkenlerin birbirlerine bağlı etkileşimlerden oluşan karmaşık bir süreç olarak belirtmektedir. Bu tanımlamaya göre istemenin ilk aşamasını duyumların çokluğu oluşturmaktadır. Bu duyumlar varlığın, kendisi ve iradesi arasındaki ilişkinin yarattığı her hareketi içermektedir. Bu hareketlere göre duyumlar çokluğunun yanına her zaman düşünce eşlik etmektedir. Bu tanımlamaya göre düşünce ile ortaya çıkan irade birbirinden ayrılamaz. Duyum çokluğu yoluyla ortaya çıkan isteğe aynı zamanda “ Ben bu isteğin gerçekleşmesini istiyorum” düşüncesi katılır. Bilinçli olan bu duyumlar yoluyla aslında kişi, üstüne bir baskı ve güç uygulamaktadır. Kendisine güç ve baskı uygulayan kişi, isteğini yerine getirdiğinde bu baskı ve güce boyun eğmiş olur. Bu bağlama göre istemenin özünde buyuran bir kısım ve bu buyruklara itaat eden kısım mevcuttur. Buyuran kısım hedeflerine ulaşırsa isteme gerçekleşmiş olur ve bu istemeyi gerçekleştiren kişide haz ve zevk duygusu oluşur. Bu bağlamda Nietzsche her türlü eylemin temelini, güç elde etme ve bu edinimin ortaya çıkarttığı haz duygusuyla açıklamaktadır ve sonuç olarak istemenin temelini güç oluşturur ve isteme sadece gücü isteme çerçevesinde şekillenir (Çörekçioğlu, 2014, 42- 43).

Güç istenci kavramının merkezinde insan doğasının toplumla uyumlulaştırılmış ve unutturulmuş şartlarına geri dönme ve özüne ulaşma isteği vardır (Lacewing, 2008).

Buradaki vurgu, neden-sonuç ilişkilerine dayalı oluşturulan rasyonel doğruya ulaşma değil; güç elde etme istencidir. Değişimi destekleyen ileriye gitme odağına sahip kişi ya da gruplar ile gücün tek elde toplanmasını durdurmaya çalışan statükocu kişi ya da grupların arasındaki çatışma durumu güç istencini ortaya çıkartır. Kısacası, güç istenci bir yandan gücünü sürekli daha da artırmayı bir yandan da kurumsal ve statükoya dayalı yapılarla mücadele etmeyi gerektirir. Nietzsche'nin güç istenci kavramını çatışma odağında ele alması, realizm paradigmasıyla da örtüşmektedir (Yüksel ve Ateş, 2019, 220). Nietzsche'nin dünya görüşünde, iktidar ilişkileri “oyunu” dışında varlığı ve anlamı olan hiçbir şey yoktur. Bu nedenle bu “oyundan” çekilme söz konusu değildir. Gerçekliğin güç iradesi olduğu iddiasını reddetmek bile güç iradesinin ifadesidir. Ayrıca bir şeyin nedeni veya hedefi hakkında bir açıklama yapmak, diğer güç iradeleri tarafından her zaman sorgulanabilecek bir güç iradesinin formüle edilmesinden başka bir şey değildir. Her hesap bir iktidarın ele geçirilmesi veya bunun etkisi olarak anlaşılmaktadır (Aydın, 2007, 26).

Nietzsche statükonun reaktif güçleri korumak için ahlaki açıdan sınırlamaların koyulmasını örnek vermektedir. Bu yüzden Nietzsche, ahlaklı olarak tanımlanan olguların farklı pratik ve eylemlerin arasında geçen bir güç savaşı olduğu düşünür. Bu savaş aynı zamanda güçlü olanın zayıf olanı alt etmesiyle birlikte sonuçlanan ve güçlü olanın ve güçlü olanın zayıf olana karşı kendi değerlerini dayattığı bir hakikat ortaya çıkartır (Çörekçioğlu, 2014, 43). Bu noktada din, insanın kendisine ait olan gücü ve dürtüleri, insan üstü bir varlığa yani tanrıya mal etmiş ve insanın değerini düşürüp kişiyi cesarettten yoksun bırakmıştır (Nietzsche, 2010, s. 117). Nietzsche Hristiyanlığı, bacakları titrek korkak insanların romantik bir hastalık hastalığı olarak tanımlar (Nietzsche, 2010, s. 489). İnsanlar kendini gerçekleştirme süreci içerisinde toplumda var olan gelenek ve süre gelen yasaların, iyi ve kötüyü tanımlayan Hristiyan ahlakın arasında sıkışıp kalmıştır. Modern insan monoton ve sürüye bağlı olarak yaşamaktadır. Hristiyan öğreti mutluluğu, kendini gerçekleştirmeyi öte dünyaya atarak “iyi” ve “kötü” kavramlarını insan doğasına aykırı bir biçimde ahlak öğretisi tanımlamıştır. Fakat Nietzsche felsefesindeki gerçek doğa, merhamet duygusundan yoksundur ve doğanın, ulaşması gereken bir sonucu bulunmamaktır (Çağlıyan, 2023, s. 23).

Aynı zamanda Nietzsche, gerçek doğada ve insan yaşamında bulunan her eylem ve pratiğin gücü elde etmek amacıyla ortaya konduğunu belirtmiştir. Bu güç istemi varlığın kendisini gerçekleştirme amacıdır ve her alanda bulunarak evrenin özünü oluşturur (Dağlı, Alanka, 2023, s. 252). Bu bağlama göre her varlık ne durumda olduğuna ve nasıl bir eylemde bulunduğuna bakılmaksızın bilinçsiz bir şekilde yapılsa dahi, gerçek doğa içerisinde evrenin

özünü oluşturan güç istencine göre hareket eder. İnsanın bir durum ya da varlığın üstesinden gelip ya da tam tersi olarak bu durum ya da varlığa boyun eğmesi de güç istencine uygun olarak yapılır. Sonuç olarak yaşamın var olan en temel yasası güç istenci olduğundan bu istenç varlığın olumlanmasına da zemin hazırlamaktadır (Çağlıyan, 2023, s. 23). İnsanın yaşam enerjisine ve öznelliğine inanan Nietzsche, insanın pratiklerini dışlayan her türlü görüşü reddetmektedir (Bayır, 2019, s. 27).

1.2.3 Nietzsche’de efendi-köle ahlakı

Nietzsche (1973; 2003, s. 194), İyinin ve Kötünün Ötesinde isimli yayında “[. . .] yaşamın kendisi esasen sahiplenme, yaralanma, yabancı ve zayıf olanı ezme, bastırma, şiddet, kişinin kendi biçimlerini dayatma, dahil etme ve en azından ve en hafif şekilde sömürüdür.” Her “canlı ve çürüyen olmayan bir beden [. . .] büyümek, genişlemek, kendine çekilmek, üstünlük kazanmak isteyecektir [. . .] herhangi bir ahlak ya da ahlaksızlıktan dolayı değil, yaşadığı için ve yaşam güç arzusu olduğu için” sözleri ile bu hiyerarşik yapıyı betimlemektedir. Güç ve dolayısıyla yaşam, bu nedenle sahiplenmeyi gerektirir. Tüm biyolojik organizmalar buna örnek olarak verilebilir (Gonzales, 2018, s. 16). Bitkiler büyür, kökleri yayar ve gölgeliklerini genişletir; bu süreçte diğer bitkilerle rekabet ederler. Parazitler konakçılara bağlanır ve üreme amacıyla onları manipüle eder. Her durumda, bir canlı başka bir şeyin pahasına zenginleşir. Sonuçta tüm yaşam kendini daha güvenli hale getirmek ve güvence altına almakla ilgilenir.

Bu bağlamda Nietzsche, güç ile istenci birbirinden ayırmaksızın ele almakta, hem istenç hem de güç kapsamında içsel aktif yapının emredici olduğunu belirtmektedir (Aydın, 2007, s. 27). Alexander Nehamas (2016), Nietzsche’nin güç istencini “belirli bir fiziksel veya zihinsel etki alanını mümkün olduğu kadar genişletmeyi içeren bir faaliyet olduğunu” belirtmiştir. Eğer güç istenci sürekli yükseliş ve genişlemeyle karakterize ediliyorsa, o zaman karşıt iradeler arasında bir çarpışma kaçınılmazdır. Güç istenci, “dünya üzerinde giderek daha fazla etki yaratma eğilimidir; bu, hiçbir tercih meselesi olmayan bir eğilimdir” (Nehamas, 2016). Her eylem dünyayı etkiler ve bir değişime neden olur; her kuvvet bir tepkisel kuvvetle karşılaşır. Güç sadece başka bir gücü boyun eğdirmek ya da alt etmek olarak ele alınmıştır. Bir şeyi isteyen kişi, kendi dışında ya da içinde, itaat eden ya da itaat ettiğini düşündüğü bir şeye emir vererek iradesini sergilemektedir. Nietzsche’ye göre itaat etmek temel bir dürtü, güdü ya da varoluşun “temel”i olarak ele alınamaz. Her türlü yaşamın “temel”i faaliyettir. Bir güç iradesinin başka bir güç iradesi tarafından bastırılması, başka bir

deyişle, onun doğasında olan bir şey değil, daha ziyade aralarındaki karşılıklı etkileşimin sonucudur. Her iki taraf da doğası gereği komuta etmeye eğilimli olmasına rağmen güçlü olan zayıf olanı bastırır. Bu, emretme ve itaat yapısına “hiyerarşik düzen” denilmektedir (Aydın, 2007, s. 29).

Nietzsche bu ikili karşıtlığı ve bağımlılığı Trajedi’nin Doğuşu (The Birth of Tragedy, 1872) isimli eserinde ele almıştır. Apolloncu heykel sanatı ile Dionysosçu müzik sanatı arasındaki dualiteyi “Bu iki ayrı eğilim birbirine paraleldir, çoğunlukla açıkça farklılık gösterir ve sürekli olarak birbirlerini kışkırtırlar” sözüyle betimlemiştir. Bu Apolloncu-Dionysosçu modele göre sanat, birbiriyle defalarca çatışan iki karşıt gücün ürünüdür. Nietzsche, Dionysosçuluğun doğasını sarhoşluğa benzetmektedir. Dionysos sanatı ve kültürü, bireyin bastırılmış duygularını açığa çıkararak sarhoşluğa yol açar. Bu sarhoşluk o kadar güçlüdür ki birey gerçekten yok olur; egonun kendisi “tamamen kendini unutma” içinde yutulur. Nietzsche bu durumu şu sözleriyle aktarmaktadır: “Artık köle özgür; artık zorunluluğun, kaptanın ya da ‘utanmaz modanın’ insanla insan arasına diktiği tüm inatçı, düşmanca engeller yıkıldı. Artık evrensel uyum müjdesiyle herkes kendisini komşusuyla birleşmiş, uzlaşmış, kaynaşmış değil, aynı zamanda onunla bir olmuş hissediyor” (BT 4, aktaran Gonzales, 2018, s. 20). Dionysos düzeni, Apollon düzenini bozarak, yaşamı orijinal serbest akış durumuna geri döndürmüştür. Ancak Apollon düzeni daha sonra bu yaşamı yeni birimler ve görünümeler halinde şekillendirmeye ve düzenlemeye devam edecektir.

Bu tanımlardan yola çıkarak toplum pratikleri ile düşüncelerini şekillendiren Nietzsche, efendi ve köle olmak üzere iki tip ahlak olgusuna vurgu yapmaktadır. Köle ahlakı, kendinden olmayana ve kendisi dışındaki her şeye hayır demekten geçer ve bu ahlaka ait eylem planları intikam ve tepkiden oluşmaktadır. Köle ahlakının oluşması için bir dış dünyaya ihtiyaç vardır ve bu yüzden eylemin temeli tepkiden oluşmaktadır (Nietzsche, 2011, s. 30). Köle ahlakı, efendi ahlakına yeni bir değer düzeni dayatmaktadır. Kollektif açıdan iddialı bir egoizmi destekleyen efendi ahlakı özellikleri kötü, köle ahlakının genel pasifist ve zayıf özellikleri iyi olarak tanımlanır. Doğası gereği egoist olan güç istenci ifadesi sosyal açıdan kabul göremediği noktaya gelir. Köle ahlakında güç istenci içe dönüktür. Efendi ahlakında, güç kazanma istenci dışı doğru ifade edildikçe keyif ve rahatlama sağlarken; köle ahlakı güç istenci ifadesini baskılayan değerleri empoze ederek tatmin etmektedir. Kısacası, güç istenci köle ahlakında da efendi ahlakında da benzer seviyede aktiftir (Gonzales, 2018, s. 27). Nietzsche’nin efendi-köle ahlakı üzerindeki düşünceleri daha önce belirtildiği gibi geleneksel ahlak anlayışlarına ve özellikle o dönemin egemen düşüncesi olan Hristiyan

ahlakına yönelik derin eleştiriler içerir. Nietzsche, Hristiyan ahlakını, köle ahlakı olarak tanımlar ve bu ahlakın, kişinin özgür iradesini, temelde var olan yaratıcılığını, yaşamı ve varlığın her yönünü onaylayan özünü kaybedip engellediğini düşünür. Güçsüzlük hissi, köle ahlakına sahip bireyin hafızasında çok ciddi yer kaplar ve bu bireyi, kendi benliğine ulaşmasına engel teşkil edecek acılarla donatır. Bunun aksine efendi ahlakına sahip kişi, deneyimlerini birleştirir ve onun benliğine ulaşmasına engel teşkil edecek her şeyi kendisine unutturur (Küçükalp, 2010, s. 56).

Nietzsche'nin eleştirileri, ahlak konusunda genel kabul gören düşüncelerin insanın gerçek doğasını sınırlayan, insanları pasif kılan ve kişileri hayattan koparan yapay yasalar olduğu yönündedir. Bu yasalar, Nietzsche'ye göre, bireyin kendini gerçekleştirmesini ve yaşamın güzelliğini ve zenginliğini görmesini engeller. Ahlaka ilişkin kabuller, güçlü bireylerin kendilerini ifade etmelerinin önüne geçerek, toplumu homojen kılar, sürü haline getirir ve zayıflatır. Ona göre, bu yasalar genellikle egemen sınıfların veya zayıf ve ezilmiş kesimlerin çıkarlarına hizmet eder ve bu nedenle evrensel, nesnel ve kalıcı değildir. Ahlakın kökeninin toplumsal ve tarihsel koşullara bağlı olduğunun altını çizerek, kişilerin bu yasaların üzerine çıkmalarını ve kendi değerlerini yaratmalarını önerir. Asil değerlendirme olan efendi ahlakı ise bunun tersidir ve eylemler kendiliğinden gelişir ve oluşur. Efendi ahlakı karşıtı sevinçle “evetlemek” için aramaktadır. Bu durumda karşı tarafı acınası halde görüp “biz asiller”, biz mutlular tavrı gelişmektedir (Nietzsche, 2011, s. 30). Efendinin birincil motivasyonu olumlama değildir. Bununla birlikte efendi, hakikate ulaşma yönünde olumsuzlamayı küçük bir araç olarak görmektedir. Köle ahlakında ise bu durumun tam tersi mevcuttur. Köle, sürü içinde pratiklerini sergilerken ana motivasyon kaynağı olarak başkasını olumsuzlama üzerinden ilerler (Molacı, 2020, s. 42). Nietzsche, köle ahlakını benimseyen aynı zamanda modern toplumda var olan bireyleri “sürü insanı” olarak tanımlar. Sürü insanının en önemli özelliği fiziksel ve psikolojik zayıflıktır. Bu zayıflık onları sürüye katılmaya itmektir.

Bu insanların, kendini değerlendirme ve kendi değerlerini oluşturma zayıflığı onları, geleneklere sıkı sıkıya bağlamıştır. Böyle bir toplumda yaratılan ahlak, insanın doğasında bulunan yaşam enerjisini, sevgisi ve arzusunu kınadığından sürü insanı asillerin ve güçlülerin kendisine önceden öğrettiği toplumsal normları kabul edip buna göre hareket etmektedir. Bu çerçevede sürü insanı yaşama karşı bağlılığın ve insanın doğasında bulunan gücü istemenin düşüşüne yol açmaktadır ve bunun sonucu Nietzsche'ye göre nihilizmdir (Ketenci ve Topuz, 2009, s. 11). Nietzsche'ye göre sürü insanların oluşturduğu toplum üst

insanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu duruma göre toplumsal norm ve gelenekleri değiştirmek çok zeki ve akıllı insanların işi değil, yaşam enerjisi yüksek, istediğini alabilmek için güç kullanabilen ve bundan geri durmayan insanlardan oluşur. Toplumun öğretilmiş ahlaki alışkanlıklarını, yaşam enerjisi olan insanlar gücünü kazanarak yeni yollar bulup bu yolları açarken, toplumun zayıf bireyleri ise bu şahısların yollarına çıkan boşlukları dolduran bir malzeme olarak işlev görürler.

1.2.4 Nietzsche’de üst-insan

Nietzsche insanın, hayvanla üst insan arasında gerilen bir ip olduğunu, insanın sevilmesini sağlayan şeyin amaç değil, bir köprü görevi görmesinden kaynaklı olduğunu dile getirmektedir (Nietzsche, 2010b, s. 38). Nietzsche’ye (2017, s. 89) göre ilk aşamada insan, en gaddar, en cesur, en yırtıcı hayvandır. Bir diğer yandan, yargı yeteneği sayesinde özgürlüğüne ve kendi bilincine varmanın yollarını bularak hayvandan ayrılır. Hafıza çok çeşitli olan dürtülerin nesnesine dönüştürülen şeyleri öğrenir (Jaspers, 2013, s. 174). Nietzsche (2017, s. 601) dürtülerin hepsini güç istenci ile olarak tek kategoride toplamıştır. Sürü insanı aşamasında ise, kişi kendini genel ahlakın değerlerine uyumlamaya çabalamaktadır (Alaş Çelik, 2022). Bu değer şeması içinde edilgen bir yapı sergilemektedir. Sürü insanı genel kabul görmüş ahlaka bağlı yaşayan aile, cemaat, soy, devlet, millet vb. insan birlikleridir (Kuçuradi, 2016, s. 30). Sürü, kendi ahlak standartlarının dışındaki insanları kendine benzetmeyi isterken, benzemeyenleri kötü ve zararlı insan olarak tanımlar, dışlar. Çünkü, sürü insanı her şeyi varlığını muhafaza etmek amacıyla sürü menfaati için ister. Bu doğrultuda sürü insanı güç istenci geliştirerek, sürü dışındakileri kendisine dönüştürmek için kontrol etme ve boyun eğdirme yöntemlerini kullanır (Nietzsche, 2017, s. 484). Sürü içinde emir verenler itaat etmek zorunda olanları etkisi altına alarak karşılıklı, gönüllü ve dengede bir ilişkisi yaratır. Ancak süreye dahil olmayanlar, bu baskılar karşısında ilk olarak içsel kuvvetsizlik ve cesaretsizlik hissetmesine rağmen (Nietzsche, 2017, s. 261) buna yenilmeyip güç istencinde bulunduğu çatışma ortamı yeniden oluşacaktır. Nietzsche’ye göre sürü insanı zayıf ve hastalıklı bir yapıyı sergilemektedir. Bu nedenle, Nietzsche çatışma kültürü içinde daha yüksek bir insan formunun ortaya çıkması gerektiğini savunur.

Nietzsche aynı zamanda kendilerine “iyi” ve “adil” diyenleri çoban olarak niteler ve bir sürünün parçası olarak görür (Nietzsche, 2010b, s. 39). Sürü insanları her zaman

kalabalığa ihtiyaç duymaktadır. Sürü insanının hayata tutunduğu pratik, Hristiyanlıkla varlığını sürdüren köle ahlakıdır. Bu ahlak, herkesi sürüde görmek istemektedir. Eğer köle ahlakı kendisi gibi olmayan insanı sürüye çekemezse o insan “kötü” olacaktır (Keser, 2022, s. 58). Nietzsche, “Böyle Buyurdu Zerdüş” adlı kitabında insanların, yeryüzüne daha sadık olması, umutlarıyla onları zehirleyenlere inanmaması, yaşamı değersiz görenlerin arkasından gitmemesi gerektiğini vurgular (Nietzsche, 2021, s. 16). Yaşamı değerli kılmak gibi iddialarla çıkan yasalar aslında yaşamı değersizleştirdiğinden Nietzsche’ye göre üst insan ortaya çıkmalıdır. Tanrının ölümünü ilan eden Nietzsche, yaşamın değerlerinin yeniden oluşması adına tanrısızlığı bir şans olarak görür (Sümer, 2018, s. 53). Üst insan geleneksel Hristiyan ahlakının ve öğretilerinin yarattığı tanrıya karşı zafer kazanacak olan bireydir. Bunu sağlayacak kişi yalanlardan, yasalardan ve geleneklerden kendini kurtaracak, yani onu köleliğe taşıyan bütün yükleri üstünden atacak olandır. Acıdan kaçış, yardım, teselli gibi yani insanın kendi benliğiyle, hayatın acısıyla, korkulu ve anlamı olmayan yönleriyle yüzleşmesine engel olan her şey köleliği yeniden üretmektedir.

Nietzsche’ye göre bireylerin büyük bir çoğunluğu bu yüzleşmeleri yapamayacak, sürü insanı olarak kalacaktır. Fakat bazıları ise aktif istencini bulup, hayatı, acıyı doğayı olumlayıp kurtulacaktır (Bir, 2020, s. 268). Üst insan toplumsal kural ve geleneklerden bağımsız içsel değerlerine ve amaçlarına göre yaşar. Bireysel değer yaratma yeteneğine sahiptir ve varlığının bir parçası olarak yaratıcıdır. Üst insan kendi kaderine aşık olmak zorundadır acı ve zorlukları olumlamak onun keskin bir özelliğidir. Kendi hayat sorumluluklarını yardım almadan kendi başına üstlenir ve sürü insanının aksine kurallara “hayır” diyebilme, aynı zamanda kendi sorumluluk ve kaderine ise evet diyebilme cesaretine sahiptir. Sonuç olarak Nietzsche’nin Üst İnsan kavramı, onun düşünce dünyasında merkezi bir yer tutar ve felsefesinin anlaşılmasında önemli bir role sahiptir. Bu kavram, insanın kendi benliğine dönüp kendisini sürekli dönüştürüp aşabilmesi, kendi bireysel değerlerini yaratması, hayatını geleneklerden ve sürü insanından kopararak kendi eylem ve davranışlarıyla yaşaması gerektiğine dair güçlü bir mesaj içermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

CHRISTOPHER NOLAN SİNEMASI VE NIETZSCHE FELSEFESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

2.1 Nolan Sineması

Kendine has üslubu, hikayeleri ve teknikleri kullanması bakımından bir ‘Nolan Sineması’ndan bahsetmek mümkün görünmektedir. Nitekim Christopher Nolan, çağdaş sinema dünyasında özgün anlatı teknikleri, derinlemesine karakter gelişimleri ve karmaşık tematik yapıları ile tanınan bir yönetmen olarak kendisi göstermektedir. Nolan sineması için post-modern bir sinema demek yanlış olmayacaktır. Çünkü ekseriyetle Nolan filmleri kalıplaşmış hikaye anlatımı biçimlerini aşarak, seyircinin zaman, gerçeklik gibi konulardaki algılarını değiştirmeye zorlayan ve bu kavramların üzerinde yeniden düşünmeye iten bir yapıya sahiptir. Christopher Nolan, geleneksel anlatı yapılarından sıkça sapar. Filmleri genellikle zamansal karmaşıklık yaratır. İzleyicilere çizgisel olmayan, katmanlı hikayeler sunar. Örneğin “Memento”, “Inception” ve “Dunkirk” gibi filmleri zaman kavramını, çizgisel olmayan karmaşık bir şekilde ele alır. Aynı zamanda Nolan filmlerinde karakterler de karmaşık yapıda ve çok katmanlı bir şekilde ele alınır.

Örneğin “Dark Knight” filminde Batman’in, Inception filminde Cobb’un geçmişi ile ilgili yaşadığı sorunlar onların sürekli bir ikilem arasında kalmasına sebep olur. Aynı zamanda Nolan filmlerinde karakter evrimi de izleyiciye gösterilmektedir. Bu dönüşümler genellikle derin kişisel yolculuklar ve karmaşık psikolojik süreçlerle şekillenir. Karakterlerin iç dünyası, karşılaştıkları eylemler ve o eylemlere karşı verilen kararlarla şekillenir. “The Prestige” filminde Borden ve Angier’in rekabetleri üzerine aldığı kararlar ve yaşadıkları geçmiş travmalar onların karakterlerinin dönüşüp değişmesine neden olması, “Batman Begins” filminde Bruce Wayne’in korkularla yüzleşip Batman olma süreci, yine “Dark Knight” filminde Harvey Dent’in, intikamcı bir profile dönüşmesi karakter evrimlerine örnek olarak gösterilebilir. Nolan sinemasında karakter dönüşümleri, genellikle iç ve dış zorluklarla şekil alan karmaşık yolculuk izleyici önüne çıkar. Nolan, bu dönüşümleri görsel anlatım, sembolizm ve zaman manipülasyonu teknikleriyle destekler, böylece izleyiciyi, karakterlerin psikolojik ve duygusal değişimlerine tanık etmeyi amaçlar. Bununla birlikte Christopher Nolan gerçek gerçek olmayan olaylar arasındaki çizgiyi daha

bulanık bir şekilde göstermektedir. “The Prestige”de sihirbazlık ve bu sihirbazlıkların gerçek dünyadaki karşılıkları, “Inception”da rüya içinde rüya yapısı ve zamansallığın karmaşık bir şekilde gösterilmesi bu temanın altını çizer. Nolan sinemasında karakter ve olaylar gizemli bir şekilde aktarılır ve genelde eylem ve olgular izleyicinin kararına bırakılır. Christopher Nolan filmlerinde felsefeyi, karakterlere ve olayların bütününe entegre etmeyi amaçlar. Dark Knight filminde “iyi-kötü” algısı, Inception ve The Prestige filminde “gerçeklik-illüzyon” algısı, yine “Inception” ve Batman filmlerinde bulunan ahlaki ikilem arasında kalması buna örnek olarak gösterilebilir.

Bunlarla uyumlu olarak bu bölümde amaç, Nolan’ın sinematik üslubunu, hikaye anlatım tekniklerini, görsel seçimlerini ele alarak onun eserlerindeki felsefi ve estetik özellikler üzerine bir analiz sunmaktır. Nolan’ın eserlerinde göze çarpan bir diğer özellik ise, filmlerinde felsefi ve psikolojik soruşturmaların ağır basmasıdır. Filmlerinde karakterlerin derinine baktığımızda iç karmaşıklıklarını, kendilerine dönüşü ve sorgulayışlarını, aynı zamanda kendileriyle girdikleri çatışmaları görürken, bu karakterlerin oluşturduğu filmin genelinde ise ahlak, adalet ve kaos gibi konulara derinlemesine daldığını görmekteyiz. Nolan, bu temaları işlerken karakterlerin iç dünyalarını ve çatışmalarını detaylı bir şekilde izleyiciye aktarır ve aynı zamanda izleyicinin kendisini karakter yerine koyup, filmin akışıyla birlikte kendisini bu çatışmanın içinde bulduğu bir anlatı sergiler. Nolan’ın film anlatıları, genellikle geleneksel hikâye anlatıcılığından sapmalar gösterir. Bazı filmlerinde hikayeyi tersine sıralayarak veya çok katmanlı rüya sekansları kullanarak, izleyiciyi sürekli olarak düşündüren ve tahmin yürütme zorunda bırakan bir yapı kurmuştur. Bu yaklaşım, Nolan’ın eserlerinin izleyicisi üzerinde bıraktığı etkiyi artırmakta ve onun filmlerinin uzun süre akılda kalmasını sağlamaktadır. Christopher Nolan, pek çoklarınca çağdaş sinemanın önemli figürlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Onun sinema anlayışı, sadece teknik beceri ve görsellik sunmakla kalmaz, aynı zamanda izleyiciyi derin felsefi ve psikolojik soruşturmalarla yüzleştiren, bir deneyim sunduğu söylenebilir.

2.2 Nolan Sineması ve Nietzsche Felsefesi

Christopher Nolan’ın sinematik evreni, sadece görselliği sunmakla kalmayıp, derinlemesine felsefi soruşturmaları ve karmaşık anlatı yapılarını içerisinde barındırmasıyla dikkat çeker. Nolan’ın filmleri, Nietzsche’nin “Üstinsan”, “İrade Gücü” ve ‘Güç İstenci’ gibi kavramlarıyla paralellikler gösterir. Bu paralellikler, Nolan’ın sinema anlayışını daha

iyi kavramak için önemli bir anahtar görevi görür. Nolan, anlatılarındaki zamansal sıçramalar, paralel hikâye hatları ve subjektif zaman algısıyla tanınır. “Memento” (2000), “Inception” (2010) ve “Interstellar” (2014) gibi filmleri, lineer olmayan zaman kavramını ve insan bilincinin algısal sınırlarını sorgular. Nolan karakterleri genellikle ahlaki çatışmalar ve içsel çelişkiler yaşar. Söz gelimi, “The Dark Knight” (2008) serisindeki Batman karakteri, Nietzsche’nin “Üstinsan” idealine yakın dururken; ahlaki ikilemleri, adalet ve intikam arasındaki ince çizgiyi irdeler. Nolan’ın anti-kahramanları da, Nietzsche’nin ahlaki değerlerin ötesinde bir varlık ideali öneren felsefesiyle örtüşen yönler taşır. Aynı zamanda, Nolan’ın filmleri, varoluşsal sorunları, insanlık durumunu ve teknolojinin insan üzerindeki etkilerini sorgular. Örneğin “Inception” ve “Tenet” (2020) gibi yapımlar, gerçeklik ve algının doğasını, Nietzsche’nin perspektivizm anlayışıyla paralel bir şekilde ele alır. Yönetmenin bu eserleri, gerçekliğin subjektif yorumlanışını ve kişisel inançların gerçekliği nasıl şekillendirebileceğini irdelleyerek, Nietzsche’nin “kendi gerçeğini yarat” anlayışına gönderme yapar. Öte yandan, Nolan’ın sinema anlayışı, sadece anlatısal ve tematik yönleriyle değil, aynı zamanda görsel ve işitsel stiliyle de kendini gösterir. Hikâye anlatımındaki görsel metaforlar, sembolizm ve dikkatle seçilmiş müzik kullanımı, duygusal derinliği ve tematik zenginliği artırır.

Tüm bunlara ek olarak, Nolan’ın karakterleri, Nietzsche’nin varoluşçu felsefesinin merkezinde yer alan “bireyin yaratıcılığı” ve “kendi kaderini yazma” temalarını yansıtır. Örneğin, “Inception” filminin baş karakteri Dom Cobb’un yaşadığı içsel mücadele ve kendi gerçekliğini yaratma çabası, Nietzsche’nin bireyin özgür iradesine ve “kendi değerlerini yaratma” fikrine vurgu yapar. Cobb, kendi iç dünyasında bir anlam ve düzen oluşturarak Nietzsche’nin idealize ettiği “kendi hayatının şairi” olma yolunda ilerler. Nolan, özellikle “The Dark Knight” serisinde ahlaki relativizmi ön plana çıkarır. Batman ve Joker arasındaki ikilem, Nietzsche’nin “iyi” ve “kötü”nün ötesinde bir ahlak anlayışını temsil eder. Joker, Nietzsche’nin “ahlaki değerlerin yeniden değerlendirilmesi” gerektiğine dair görüşünü simgelerken; Batman, toplum tarafından dayatılan kuralların ötesine geçmeye çalışan ve kendi adalet anlayışını yaratan, intikam ve misillemeyi ön plana çıkartan bir karakterdir. Nietzsche için intikam eylemi efendi ahlakına sahip bireylerin kendi üstünlüğünü koruma amacıdır. Hınç insanı ise köle ahlakı içerisinde bulunan bireydir. Hınç insanında kendisinden daha güçlü olan kişiye karşı bir öfke ve kıskançlık bulunur. Bu bireyler, intikam duyguları ile hareket etmez, bunun yerine mağdur, ezilmiş bir role bürünür ve eyleme geçmezler. Batman’i eyleme geçmesi bakımından üst insan olarak tanımlamak mümkün görünmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NIETZSCHE FELSEFESİ EKSENİNDE NOLAN FİLMLERİ

3.1 The Prestige Filminin Konusu

Christopher Nolan'ın yönettiği, 2006 yılında vizyona giren bir gerilim ve gizem filmidir. Filmin başrollerinde Hugh Jackman, Christian Bale, Michael Caine, Scarlett Johansson ve David Bowie gibi ünlü isimler yer almaktadır. Film, Christopher Priest'in aynı adlı romanından uyarlanmıştır ve 19. yüzyılın sonlarında Londra'da geçmektedir. “The Prestige”, iki yetenekli ve hırslı sihirbaz, Robert Angier (Hugh Jackman) ve Alfred Borden (Christian Bale) arasındaki kızgın rekabeti ve kişisel obsesyonları üzerine kuruludur. İki sihirbazın yolları, kariyerlerinin başında kesişir ve bir gösteri sırasında gerçekleşen trajik bir olay, bu iki sihirbazın hayatını alt üst eder. Angier'in karısının sahnede bir numara sırasında ölümüyle sonuçlanan bu olay, Angier'in Borden'ı suçlamasına ve aralarındaki dostluğun sonu gelmez bir düşmanlığa dönüşmesine sebep olur.

Film ilerledikçe, Angier ve Borden arasındaki rekabet daha da kişiselleşir ve her biri diğerini kişisel ve mesleki anlamda alt etmek için bütün yollara başvurur. Bu süreçte, her ikisi de sadece kendi sanatlarını mükemmel duruma getirmekle kalmaz, aynı zamanda birbirlerinin sırlarını ortaya çıkarmaya çalışır. Borden'ın yarattığı “The Transported Man” (Taşınan Adam) numarası, Angier için ciddi bir takıntı haline gelir ve onu bu numaranın sırrını çözmeye iten bir obsesyona dönüşür. Film boyunca, her iki karakter de kendi içsel mücadeleleri, ahlaki sınırlar ve kişisel fedakarlıklar ekseninde derinlemesine işlenir. Angier ve Borden'ın bu rekabeti sadece profesyonel bir mücadeleden çok daha fazlası haline gelir ve ikisinin de yaşadığı obsesyonlar onların iç yıkımını hızlandıran ve kendi çöküşlerini hazırlayan bir zemin hazırlar.

Robert Angier (Hugh Jackman)

Nietzsche'nin efendi-köle ahlakı ve güç istenci kavramlarını taşıması, kendi değer ve kurallarını koyması, geleneksel ahlaki yapıyı sorgulayıp yeniden şekillendirmesi ve Nietzsche'nin, ‘Tanrı’nın Ölümü’ ve buna bağlı olarak ahlaki değerlerin bireysel olarak yeniden inşa edilmesi teması, Robert Angier'in hikayesinde belirgindir.

Filmdeki en karizmatik ve gösterişli sihirbazlardan birisi olan Angier (sahne adıyla

‘The Great Danton’ seyirciyi büyüleme ve onların ilgisini çekme konusunda ustadır.

Angier’in karakteri, karısının trajik ölümü sonrası derinden etkilenir ve bu olay onun hayatının dönüm noktası olur. Karısının ölümünden rakibi Alfred Borden’ı sorumlu tutar ve bu, onun takıntılarının başlangıcıdır. Angier, Borden’ı alt etmek ve onun “The Transported Man” numarasının sırrını çözmek için her şeyi göze alır.

Alfred Borden (Christian Bale)

Alfred Borden karakteri, Nietzsche’nin değindiği üzere insanın çelişkili doğasını ve iç çatışmalarını yansıtır. Borden’ın gizli ikiz kardeşi ile olan ilişkisinin, Nietzsche’nin bireyin güç istencinde bulunan, güç oluşturma ve boyun eğip itaat etme zıtlığını yansıtmakta olduğu söylenebilir.

Zeki ve yetenekli bir sihirbaz olan Borden, diğer bir yandan Angier kadar şovmen değildir. Sihirbazlık konusundaki yaratıcı yeteneği ve teknik becerisi ile dikkat çeker. Borden’ın en ünlü numarası “The Transported Man”dır ve bu numara, Angier’in takıntısının odak noktasıdır. Borden, mesleğine olan tutkusu ve sırlarını koruma konusundaki kararlılığı ile bilinir. Karakteri, gizem ve çok katmanlılıkla doludur aynı zamanda film boyunca onun hikâyesi ve kişiliği birçok sürprizle ortaya çıkar.

Cutter (Michael Caine)

Cutter, deneyimli bir sahne mühendisi ve sihirbazlık dünyasında bir mentor figürüdür. Hem Angier hem de Borden ile çalışmış ve her iki karakterin de kariyerlerini şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır. Cutter aynı zamanda filmin anlatıcısı görevini de üstlenir ve izleyiciye sihirbazlığın sırlarını ve inceliklerini açıklar. Cutter’ın karakteri, filmde ahlaki bir pusula işlevi görür ve olayların arkasındaki gerçeği açığa çıkarmaya çalışır.

Olivia Wenscombe (Scarlett Johansson)

Olivia, başlangıçta Angier’in asistanı olarak görev yapar ve daha sonra Borden ile romantik bir ilişkiye girer. O, Angier ve Borden arasındaki rekabette önemli bir rol oynar. Olivia’nın karakteri, sevgi ve ihanet temaları çerçevesinde gelişir ve bu iki rakip sihirbaz arasındaki çatışmada bir katalizör görevi görür.

Nikola Tesla (David Bowie)

Nikola Tesla, toplumun kabul ettiği sınırların ötesine geçerek yeni gerçeklikler yaratmak istemektedir. Tesla bu yönüyle, Nietzsche'nin bireyin kendini aşması ve sıradanlık karşısındaki zaferi temasına uygun bir figürdür. Tesla'nın bilimsel yenilikleri ve sınırları geçen icatları, Nietzsche'nin 'üst insan' kavramına örnek teşkil edebilir.

Nikola Tesla, tarihin gerçek hayattaki ünlü bilim insanı ve mucidi olarak filmde önemli bir rol üstlenir. Tesla, filmde Borden'ın sırrını çözmeye çalışan Angier için özel bir makine tasarlar. Tesla'nın karakteri, bilim ve sihir arasındaki sınırları keşfeden ve filmin temalarına derinlik katan bir figürdür.

3.1.1 Filmin incelenmesi

Bilindiđi gibi Nietzsche felsefesinde yaşamı olumlama ve güç istenci kavramları büyük önem taşımaktadır. The Prestige filminde bu düşünceler, Angier ve Borden'ın sürekli birbirlerine karşı üstünlük kurma çabalarında, var olan bütün ekonomik ve toplumsal engelleri, genel-geçer kabul edilen ahlaki sınırları aşma isteklerinde yansıtılır. Nietzsche'nin bakış açısıyla, her iki karakter de kendi kaderlerini şekillendirme ve sürekli üstünlük sağlama arayışında, yaşamın temel enerjisini ve dönüşümünü simgeler. Bu süreçte, her ikisi de geleneksel ahlaki değerleri aşar ve Nietzsche'nin güç istencinin somut örnekleri olarak görülebilirler. Nietzsche'nin güç istenci kavramı, bireyin kendi potansiyelini, kapasitesini ve dominasyonunu artırma arzusu olarak tanımlanabilir. Nietzsche'ye göre bu istek, insanın ve bütün doğanın temelidir ve varoluşun anlamını şekillendirir. "The Prestige"de bu kavram, Angier ve Borden'ın sihirbazlık alanındaki üstünlük savaşında açıkça görülür. Nietzsche'nin efendi-köle ahlak teorisi, filmde Angier ve Borden'ın birbirlerine karşı olan tutumlarında ve kendi içlerindeki çatışmalarda görülebilir. Filmde Angier'ın, efendi ahlakına ait özellikler taşıdığını söylemek mümkündür. Çünkü Angier toplum gelenek ve normlarını önemsemeden kendisine ait olan hırsların, ihtişamın ve erişmek istediği zaferlerin peşinde koşmaktadır aynı zamanda yarattığı değerler topluma ait değil, sadece kendisine aittir. Borden ise filmde çok daha karmaşık bir biçimde karşımıza çıkar. Filmin başlarında daha çok köle ahlakına uygun bir yaşam sürer; mütevazıdır ve daha çok toplumsal değerlere odaklıdır aynı zamanda çevresi için çok daha fazla özveride bulunan bir karakterdir. Ancak, film ilerledikçe bu roller dönüşür ve her iki karakter de Nietzsche'nin ahlaki değerlerin sürekli değişim ve yeniden değerlendirilmesi fikrini temsil eder. Borden karakteri efendi

ahlakına yaklaşıp fakat izleyicinin filmin sonunda gördüğü, Angier'in yüksek takıntısına sebep olan sihir numarasının oluşmasını sağlayan Borden'ın ikizi, köle ahlakının özelliklerini tamamen taşır. Üst insan kavramı Nietzsche için, mevcut insan durumunun ötesine geçme ve yeni değerler yaratma idealidir. Angier ve Borden'ın her ikisi de kendi sınırlarını aşma ve büyük bir sihirbaz olma hedefleriyle Nietzsche'nin bu vizyonunu yansıtır. Ancak, bu süreçte her ikisi de insanlığın karanlık yanlarını ihanet, takıntı, kıskançlık gibi duygular sergileyerek, Nietzsche'nin üst insan idealinin tehlikelerini ve karmaşıklığını da gösterir. Aynı zamanda iki karakterin de acıyı olumlamaması, kaderlerini kabul etmemesi onları üst insan kavramından uzaklaştırmaktadır. Nietzsche, "Tanrı'nın öldüğü" ve bu nedenle her bireyin kendi anlamını yaratmak zorunda olduğu bir dünya tasvir eder. "The Prestige"de, Angier ve Borden'ın gösterdiği obsesif davranışlar ve birbirlerine karşı olan acımasız rekabetleri, her ikisinin de kendi anlamlarını yaratma ve bunu en uç noktalara taşıma çabalarını yansıtır. Bu süreç, Nietzsche'nin anlam yaratma ve bireysel değerlerin önemi üzerine vurgusunu güçlendirir. "The Prestige" ve Nietzsche'nin felsefesi arasındaki bu derin bağlantılar, filmdeki karakterlerin eylemlerini ve motivasyonlarını daha zengin ve karmaşık bir çerçevede değerlendirmemize olanak tanımaktadır. Nietzsche'nin düşünceleri, filmdeki hikayenin ve karakter gelişiminin altında yatan felsefeyi ve ahlak temalarını aydınlatır. Bu temalar, insan doğasının ve bireysel çabaların hem yüceltilmesini hem de sorgulanmasını sağlar. Sonuç olarak söz konusu her iki karakter de geleneksel ahlak yasalarının ötesine geçerek kendilerini gerçekleştirme yolunda ilerler. Birbirlerine karşı olan üstünlük kurma çabaları ve bitmeyen rekabetleri güç istenci kavramı etrafında değerlendirilebilir.

3.2 Inception Filminin Konusu

Christopher Nolan tarafından yönetilen 2010 tarihli Inception filmi, rüya olgusunu merkezine alarak izleyiciye gerçeklik üzerine düşünme açısından alan açar. Bu çalışma açısından da gerçeklik ve duyu-üstüne dair bu ilgisi nedeniyle ilgi çekicidir.

Film Lenoardo Dicaprio tarafından canlandırılan Dom Cobb karakteri ve onun liderlik ettiği ekibin hikayenin merkezini oluşturduğu bir yapıdadır. Bu ekip uyguladıkları manipölasyon teknikleriyle insanların zihinlerini kontrol edip onların kimi düşüncelerini çalmak ya da onların zihinlerine yeni düşünceler ekmeyi amaçlamaktadır. Filmin ana hikayesini ise ekip lideri Cobb'un kişisel bir amaç uğruna yeteneğini kullanmaya karar

vermesi ve riskli bir göreve atılması şekillendirir. Cobb ve her biri kendine has özelliklere sahip olan ekibi, bir iş insanı olan Saito'nun teklifiyle kendilerini yeni ve zorlu bir görevin içerisinde bulur. Saito ekipten, rakibi olan Maurice Fisher'ın vefatı sonrası onun şirketteki haklarını devralması gereken Rober Fischer Jr'a ulaşmaları ve babasının şirketini bölmekle ilgili fikir yerleştirmelerini ister. Ekip, tam olarak bu noktada devreye girer. Filmin ana hikâyesi, Dom Cobb ve ekibinin, Saito'nun isteği üzerine Robert Fischer Jr.'ın bilinçaltına, babasının iş imparatorluğunu bölmek ve böylece Saito'nun işine yarayacak bir rekabet ortamı oluşturmak amacıyla bir fikir yerleştirmek için düzenledikleri karmaşık ve riskli “inception” (fikir yerleştirme) operasyonunu konu alır.

Bu süreç içerisinde Robert'ın kişisel duyguları, ihtirasları, babasıyla olan ilişkisi ve bunların bilinçaltındaki yansımaları da hikayenin bir parçasıdır. Fakat aynı zamanda bu görev esansında Cobb ve ekibi açısından da bir içsel yolculuk süreci başlar ve özellikle geçmişleri üzerine bir öz düşünüm sürecine girdikleri görünür. Neticesinde bu görev Fischer için olduğu kadar Cobb için de babasıyla olan ilişkisini ve kendi içsel çatışmalarını yeniden değerlendirme fırsatını sunar.

Christopher Nolan hikayeyi ele alış ve işleyiş şekliyle bir yandan izleyicinin zaman ve mekan algısını sorguya açmasını sağlarken aynı zamanda sürekli olarak onları gerçeklik üzerine düşünmeye zorlar. Filmde yer alan görsel efektler, rüya sahnelerinin tasarlanması ve katmanlı hikaye yapısı yönetmenin bu yöndeki amacını pekiştirmek için kullanılmış yöntemler olarak göze çarpar. Inception filmi, felsefi açıdan bir çok önemli meseleyi gündemine almasıyla ve özellikle bu çalışma açısından merkezi olan Nietzsche'nin görüşlerini tartışma açısından uygun bir zemin sağlar.

Film özellikle, gerçekliği bireyin deneyimi üzerinden sorgulamasıyla gerçekliğin sınırlarının bulanıklaştığı bir çizgiye işaret eder ve izleyiciye gerçeğin ne olduğu sorusunu sorar. Öte yandan film karakterleri ele alış biçimiyle karakterlerin kendilik ve kimlik gibi meseleler açısından nasıl ele alınabileceğini düşündürme fırsatını izleyiciye sunar. Bu anlamda karakterlerin seçimleri ve doğurdıkları sonuçlar etrafında da irade meselesini ya da başka bir deyişe özgür iradenin olanağını sorgular.

3.2.1 Filmin incelenmesi

Christopher Nolan'ın Inception filmine baktığımızda “güç istenci” kavramı neredeyse her karakterde karşımıza çıkmaktadır. Daha ilk sahnelerde bile filmi belli bir konu ve

çerçeve içerisine sokan nedensellik Nietzsche'nin "güç istenci" teorisini akla getirerek başlamaktadır. İki büyük şirketin birbirine karşı kurduğu üstünlük savaşı, rüya mühendisi olan Cobb'un manipülasyon yetenekleri ile zihnine girdiği insanlara karşı kurduğu üstünlük, büyük bir iş insanı olan Saito'nun Cobb'a bir şeyleri verebilecek noktada olup gücünü kullanması, hatta filmde hedefte olan Robert Fischer'in hayatı boyunca babasının gölgesi altında yaşayan ve onun gücü yüzünden ezilen bir karakter olarak karşımıza çıkması güç istencinin sadece karakter özelliklerinde değil, olay örgüsünde bile pek çok sahnenin içinde izleyicinin önüne konulan bir kavram olarak karşımıza çıkmasını sağlamıştır. Filmde karakterlere ait farklı özellikler oldukça dikkat çekicidir. Çünkü bu farklı karakterler çoğu zaman hep bir aradadır ve izleyicinin zamansallığa ait yaşadığı kafa karışıklığı ile birlikte bizlere ayrı ayrı karakter özelliklerini ve bu bireylerin iç dünyasına özgü karmaşıklığı tanıma fırsatı sunar. Bu çerçevede, film karakterlerinin Nietzsche felsefesi ile örtüştüğü noktaları ayrı incelemek daha faydalı olacaktır.

Dom Cobb

Dom Cobb, filmdeki ana karakterdir ve bir rüya mühendisliği yoluyla hırsızlık yapar. Onun kendi gerçekliğini yaratma ve kendi değerlerini belirleme isteği, toplum ahlak yasalarından kendisini muaf tutması ve manipülasyon yoluyla üstünlük kurma eylemleri, Nietzsche'nin güç iradesi kavramı ile örtüşmektedir. Fakat Cobb'un suçluluk duygusu ve geçmişiyile yüzleşmesi, Nietzsche'nin "kendini aşma" ve sürekli gelişim fikirleriyle bağdaşabilir. Fakat Cobb, geçmişini ve acıyı olumlayamaz, aynı zamanda kişisel trajediler tarafından yönlendirilir ve bu da onun bazen Nietzsche'nin köle ahlakı tarafında yer almasına, üst insan olgusundan uzak kalmasına neden olabilir.

Arthur

Cobb'un iş ortağı ve en yakın müttefiki olan Arthur, daha çok realiteye ve detaylara odaklanır. O, sistematik düşünür ve Cobb'un vizyoner doğasını dengeleyen bir karakterdir. Arthur'un pragmatik yaklaşımı ve sisteme olan bağlılığı, Nietzsche'nin efendi ahlakının aksine, daha çok köle ahlakına işaret edebilir.

Mal Cobb

Cobb'un merhum eşi Mal, film boyunca bir iç savaş ve suçluluk kaynağı olarak görev yapar. Mal'ın Cobb üzerindeki etkisi ve onu kendi kendini sınırlayan inanç ve korkulara

sürüklemesi, Nietzsche'nin "kendini aşma" ve sürekli gelişim arayışını engelleyen bir faktör olarak değerlendirilebilir. Nietzsche'nin bakış açısından Mal, Cobb'un içsel zayıflıklarını ve kendini yenme çabasındaki başarısızlığını simgeler. Fakat Mal karakterini Cobb dışında ayrı bir yerde incelemek de faydalı olacaktır. Mal, Nietzsche'nin bütün kavramlarına uyan bir profil sergileyebilmektedir. Yaşamı sırasında tutkularının ve zevklerinin peşinden giden, kendi içine rahatça dönüp haz duyduğu kişi ile istediği dünyayı kurabilen, toplumsal normları ve zorunlulukları reddeden kendi özünü gerçekleştirmek için uğraşan bir karakter olan Mal, aynı zamanda intiharı yasaklayan geleneksel yasalara da karşı çıkıp ölümü kabul edebilmiştir. Bu bağlamda üst insan kavramı Cobb'a nazaran Mal karakterinde daha kolay kendinde yer bulabilmiştir.

Eames

Eames, bir şekil değiştirici ve takımın yaratıcı üyesidir. Onun bu esnekliği ve oyunbaz doğası, Nietzsche'nin üst insanının özelliklerini yansıtır: kendine has bir tarzı vardır, kendi değerlerini yaratır ve toplumun sınırlamalarından bağımsız hareket eder. Eames'in bu özellikleri, onu filmdeki en Nietzsche felsefesine uygun karakterlerden biri olarak izleyici karşısına çıkartır.

Saito

Zengin iş adamı Saito, filmde güçlü bir varlık olarak sunulur ve efendi ahlakına uygun bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendi hedeflerine ulaşabilmek için toplumun insanlara biçtiği ahlaki değerleri hiçe sayıp, elinde olabilen her türlü aracı kullanmaktan çekinmemektedir. Nietzsche'nin güç iradesi ve yaşamı şekillendirme konularındaki vurguları Saito'nun karakterinde somutlaşır.

Robert Fischer

Robert Fischer, filmdeki ana hedef olan iş adamıdır. Babasının gölgesinde yaşaması ve onun beklentilerini umutsuzca aynı zamanda içten içe hınç duyarak karşılamaya çalışması filmin başlarında onu köle ahlakı içinde tutmaktadır. Köle ahlakı, güçlülerin veya üstün olanların değerlerini kabul edip onlara göre hareket etmeyi vurgular. Bu durumda Fischer babasından merhamet ve onay bekleyen, sürü insanına ait bir köle konumundadır. Fakat Fischer'in yolculuğunda, oluşan değişimler ile birlikte onun geçmişi olumlamaya başlaması

ve babasının etkisinden kurtulması ve kendi kimliğini bulması, Nietzsche'nin bireysel güç ve özgür irade kavramlarıyla da örtüşebilir. Fischer filmin sonu itibarıyla üst insan olma yolunda adım atmaya başlamış, bununla birlikte kendi değerlerini oluşturmuş ve öz varlığına doğru yolculuğa çıkmıştır. Bu bağlamda Fischer Nietzsche'nin, "kendini aşma" ve bireyselliğini bulma çabası ile paralellik gösterir. Inception filminde karşımıza çıkan karakterler, Nietzsche felsefesiyle derin bağlar kurabilmektedir. Filmde bulunan bütün karakterler, Nietzsche'nin düşüncelerinin farklı yönlerini temsil edip bu kavramlara vurgu yapar. Bu temsiller sayesinde, karakterlerin iç dünyalarının, yaşadığı karmaşıklıkların, aynı zamanda eyleme geçmeden önceki motivasyonlarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

3.3 Batman Filminin Konusu

"The Dark Knight" (Kara Şövalye), Christopher Nolan'ın yönettiği ve 2008 yılında gösterime giren, Batman film serisinin ikinci bölümüdür. Bu film, DC Comics karakteri Batman üzerine kurulu olup, Batman'in Gotham Şehri'ni suç ve anarşiden koruma çabasını, özellikle de Joker ile olan mücadelesini merkeze alır. Film, Gotham Şehri'nin suçla mücadelesinde bir dönüm noktasına geldiği bir zamanı konu alır. Batman (Christian Bale), Teğmen James Gordon (Gary Oldman) ve Bölge Savcısı Harvey Dent (Aaron Eckhart)'in suçlulara karşı iş birliği yapmasıyla şehirdeki suç oranı önemli ölçüde düşmüştür. Ancak bu durum, gizemli ve kaotik bir suç dehası olan Joker (Heath Ledger)'in ortaya çıkmasıyla altüst olur. Joker, kendi hastalıklı dünya görüşünü dayatmak ve Gotham'ın ahlaki çizgisini bozmak için korku ve kaos yaratmaya başlar. Onun amacı, insanların en kötü yanlarını ortaya çıkarmak ve göstermektedir ki, herkes doğru koşullar altında kötülüğe sürüklenebilir. Joker'in planları, özellikle Batman, Gordon ve Dent arasındaki ittifakı zorlar. Dent ve Batman, Joker'in manipülasyonlarına özellikle açıktırlar. Dent, Joker'in oyunları sonucu ağır yaralar alır ve adalet anlayışını yitirerek intikamcı bir anti-kahramana, Two-Face'a dönüşür. Batman, Joker ile olan mücadelesinde, kendi ahlaki değerlerini ve yöntemlerini sorgulamak zorunda kalır. Joker'in tahmin edilemezliği ve acımasız planları, Batman'in adaleti sağlama şeklini derinden etkiler. Film, Batman'in suçla mücadelesinin yanı sıra, kahramanlık, fedakarlık ve ahlaki ikilemler gibi temaları da işler.

Bruce Wayne / Batman (Christian Bale)

Gotham Şehri'nin koruyucusu olan zengin iş adamı Bruce Wayne, geceleri adaleti sağlamak için Batman kimliğine bürünür. Wayne, suçla mücadelede kullandığı şiddeti ve yöntemleri sorgularken, aynı zamanda hem kişisel hem de Batman olarak şehrin umudu olma sorumluluğunu taşır. Kendi içindeki çatışmalar, Wayne'i sürekli olarak ahlaki bir ikilemin içine iter.

Joker (Heath Ledger)

Heath Ledger tarafından unutulmaz bir performansla canlandırılan Joker, filmdeki ana antagonisttir. Kuralları ve mantığı reddeden, anarşist bir karakter olarak tasvir edilen Joker, şehirdeki düzeni bozmak, kaos yaratmak ve insanların gerçek yüzünü göstermek için korku ve şiddet kullanır. Karakter, tahmin edilemez doğası ve psikolojik oyunları ile Batman'in en büyük düşmanlarından biri olur.

Harvey Dent / Two-Face (Aaron Eckhart)

Gotham'ın baş savcısı Harvey Dent, şehri suç unsurlarından temizlemeye çalışan idealist ve karizmatik bir figürdür. Başlangıçta, şehrin umudu olarak görülür, fakat Joker'in manipülasyonları sonucu trajik bir şekilde Two-Face'a dönüşür. İki yüzlü hale gelen Dent, iyi ve kötünün sınırlarında gidip gelerek, adalet ve intikam arasındaki çizgide yürür.

Alfred Pennyworth (Michael Caine)

Bruce Wayne'in sadık hizmetkarı ve mentoru olan Alfred, Bruce'un hem kişisel hem de Batman olarak verdiği mücadelede ona destek olur. Alfred, Bruce'un ahlaki pusulası olarak da işlev görür ve ona gerçek dünyada ayakta kalması için gerekli yaşam derslerini verir.

Lucius Fox (Morgan Freeman)

Wayne Enterprises'in başında bulunan Fox, Batman'in teknolojik ihtiyaçlarını karşılar ve Bruce Wayne'in güvenilir bir müttefiki olarak karşımıza çıkar. Fox'un sağduyusu ve etik değerleri, Wayne'in ve Batman'in mücadelesinde önemli bir role sahiptir.

Komiser James Gordon (Gary Oldman)

Gordon, Gotham Polis Teşkilatı'nın dürüst ve adaletli bir üyesi olarak, Batman ile işbirliği yaparak şehrin suçla mücadelesine öncülük eder. Karakter, film boyunca Batman'in en güvenilir müttefiki olur ve şehrin içindeki yozlaşmış sisteme karşı durur.

3.3.1 Filmin incelenmesi

Bruce Wayne / Batman

Batman, Nietzsche'nin ahlak anlayışı açısından incelendiğinde, içsel bir mücadele ve kendini aşma süreci içinde olan bir karakter olarak görülebilir. Nietzsche'nin

“üst insan” kavramı, daha önce de belirtildiği gibi kendini geleneksel ahlak anlayışlarının ötesine taşıyarak kişinin öz değerlerini yaratan bireyi ifade eder. Batman'in sürekli olarak kendi içsel kurallarını sorgulaması ve geleneksel adalet anlayışının ötesinde, kendi adaletini sağlama çabası, Nietzsche'nin bu düşüncesini yansıtır. Fakat düşünüldüğünde Batman'in kendi adaletini sağlama çabasında ortaya koyduğu pratikler, toplum gelenek ve yasalarından çok da farklı değildir. Batman burada toplumdan ayrılan fakat sürüden ayrılamayan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda Batman'in hegemonyaya karşı savaşmadığı, bununla birlikte ana motivasyon kaynağının sıradanlığı yaratmak olduğunu söylemek mümkündür (Meggs, 2009, 5). Bununla birlikte Batman'in asla öldürmeme kuralı, belirli durumlarda toplumsal norm ve yasalara sadakati, Nietzsche'nin bireysel ahlak yaratma fikrinden ziyade, toplumsal ahlak kurallarına bir bağlılık gösterir.

Harvey Dent / Two-Face

Harvey Dent'in Two-Face'a dönüşümü, Nietzsche'nin trajik kahraman tasvirine uygun bir örnek olabilir. Dent, başlangıçta yüksek ahlaki ideallerle hareket eden, fakat sonunda bu ideallerin yıkımı ve kişisel trajediyle karşı karşıya kalan bir karakterdir. Bu ahlaki idealler Nietzsche felsefesinde elbette tartışmalı noktadadır. Bir savcı olarak toplumsal normların yeniden üretimine katkı sağlayan Dent, geçirdiği değişimle Nietzsche'nin ahlak anlayışında önemli olan kişisel dönüşüm ve yeniden doğuş, Dent'in karakter gelişiminde trajik bir biçimde tecelli eder. Fakat Dent'in acıyı ve geçmişi

olumlamaması ve hınç duygusuyla hareket etmesi onu sürü insanı konumundan ayıramamaktadır.

Diğer Karakterler

Alfred ve Lucius Fox gibi karakterler, daha çok geleneksel ahlak anlayışını temsil eder ve Bruce Wayne / Batman'ın Nietzsche'nin üst insanına dönüşme yolculuğunda rehberlik ve denge unsuru olarak işlev görürler. Komiser Gordon ise, sistemin içinde kalarak doğru olanı yapma çabasıyla, Nietzsche'nin ahlak anlayışından ziyade, toplumsal ahlak kurallarına sadık kalan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Joker

Joker, Nietzsche'nin ahlak anlayışına neredeyse tamamen paralellik göstermektedir. Toplumda kabul gören genel-geçer ahlak normlarını tamamen reddeden ve kaos ile anarşi yoluyla kendi benlik ve varlığını gerçekleştirmeye çalışan bir karakterdir. Nietzsche'nin "ahlaki değerlerin yeniden değerlendirilmesi" düşüncesiyle, Joker'in insanların iki yüzlülüğünü ve ahlaki çürümüşlüğüne açığa çıkarma çabası paralellik gösterir. Joker, ahlakın sınırlarını zorlayarak, insan doğasının karanlık yanlarını sergilemeyi amaçlar ve bu bakımdan Nietzsche'nin üst insan kavramının karanlık bir temsilcisi olarak değerlendirilebilir. Joker'in filmde paraları yakması, kendi değerlerine göre hareket edip, topluma ait bütün normları tepetaklak etmesi üst insan özellikleri taşıdığını desteklemektedir. Aynı zamanda Joker'in üst insan olmasındaki bir belirleyicilik de onun ölüme karşı tutunduğu tavidir (Bir, 2020, 276). Joker, öldürmekten korkmadığı kadar ölümden de korkmaz. Batman öldüremez çünkü kendisine ait ahlaki normları mevcuttur. Bu noktada karşımıza Süper kahraman olarak çıkan Batman'ın, güç istenci içinde olmadığını söylemek mümkündür.

Filmde Batman, geleneksel olanın karşısına çıkmaz, tam aksine var olan statükoyu korumak için savaşmaktadır. Onun motivasyonu, yaratılan ahlak pratiklerine karşı çıkan herkesle savaşmaktır ve bu savaşın içinde Batman, toplumun belirlediği ahlak normlarından uzak kalmaz (Johnson, 2011, 2). Fakat Joker banka soygununda hırsızları öldürürken hastane patlatmayı düşünürken öldürmekten asla çekinmez. Aynı zamanda ölmek de onun için kaygı verici değildir. Batman'ın arabasının önünde duracak kadar veya Harvey Dent'in yazı-turasını bekleyecek kadar ölümü korkusuzca kabullenir. Bu örnek bile Joker'in,

Nietzsche felsefesinde tanımlanan efendi ahlakına daha yakın bir profil çizdiğini göstermektedir. Bununla birlikte Joker'in yara izlerini farklı hikayelerle anlatması, bu durumla ilgili gerçeği söyleyip söylemediği önemsiz olmadan asla azap ve mutsuzluk yaşamaması onun, geçmişini olumladığını göstermektedir. Bunun aksine Batman ise travmalarını atlatamamış, ailesinin öldürülmesinin onda yarattığı hınç duygusuyla yaşamını sürdürmektedir. Sonuç olarak Dark Knight, sadece bir süper kahraman filmi olarak karşımıza çıkmaz. Filmde karakterlerin derinliği, ahlaki tartışma zeminleri, iyi ve kötü arasındaki saydam çizgiler, hatta iyinin ve kötünün ne olduğuna dair bilinmezlik karşımıza çıkmaktadır. Karakterlere ait özelliklerde farklı görüşlerle karşılaşmak mümkündür fakat Dark Knight filminin Nietzsche felsefesini ortaya koyduğunu kesin olarak söylemek yanlış olmayacaktır.

SONUÇ

Bu tez çalışması, Friedrich Nietzsche'nin derin ve çoğu zaman karmaşık felsefesinin, Christopher Nolan'ın sinematik üslubu ve anlatım teknikleriyle nasıl örtüştüğünü ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu amaçla da çalışma boyunca, Nietzsche'nin 'üst-insan', 'güç istenci' ve 'efendi-köle ahlakı' gibi temel kavramları, Nolan'ın *Dark Knight*, *Inception* ve *The Prestige* filmlerindeki karmaşık olay örgüleri, karakterler ve tematik yapılar üzerinden incelenmiştir. Bu filmlerin incelenmesi yoluyla, Nietzsche'nin düşüncelerinin çağdaş sinema anlayışı içerisinde nasıl bir bağlam içerisinde hayat bulduğu ve sinema izleyicisine nasıl aktarıldığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışma boyunca görülebileceği gibi Christopher Nolan'ın ele alınan filmleri, Nietzsche'nin üst insan kavramının çeşitli yönlerini yansıtan karakterler etrafında örülmüştür. Örneğin, *Dark Knight*'ta Batman karakter, Nietzsche'nin idealize ettiği, toplumun sıradan anlayışlarının ötesine geçen ve kendi değer yargılarını yaratan 'üst-insan' profilinin bir örneğini sergiler. Benzer şekilde Batman'in karşı karşıya kaldığı ahlaki ikilemler ve içsel mücadeleler, Nietzsche'nin efendi-köle ahlakı ve güç istenci teorileriyle paralellik gösterir. *Inception* ve *The Prestige* filmlerinde ise, Nolan Nietzsche'nin insan doğasının derinliklerine dair gözlemlerini, karakterlerin iç dünyalarındaki karmaşık yolculuklar ve gerçeklik ile hayal arasındaki bulanık sınırlar üzerinden işler. Her iki filmde de karakterlerin güçlü istekleri ve bu istekleri getirdiği ahlaki ve etik ikilimler, güç istenci teorisini çağırıştır. Ayrıca, bu filmlerde de Nolan karakterleri, Nietzsche'nin sık sık vurguladığı gibi, kendi gerçekliklerini yaratma ve kendi kaderlerini kontrol etme arzusu içindedirler.

Söz konusu üç film ayrıca, Nietzsche'nin insan doğası ve toplumsal yapılar hakkındaki düşüncelerini yansıtan zengin tematik öğeler içerir. Yönetmen bu fimler ile Nietzsche felsefesinin izinde; insanın ruhunun karmaşıklığını, ahlaki gri alanları ve kişisel çatışmaları, görsel ve anlatımsal yenilikler ile sunar. Filmlerdeki karakterler yoluyla, Nietzsche'nin; ahlak, güç, irade ve özgürlük üzerine yaptığı tartışmaları somutlaştırır. Sonuç olarak, bu çalışma, söz konusu filmlerin analizi ile Nietzsche felsefesinin ve Nolan sinemasının insan doğası, ahlak ve gerçekliği sorgulama bakımından nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Nitekim Nolan, Nietzsche'nin felsefesini çağdaş bir anlatım biçimiyle perdeye aktararak, izleyicilerin bu kadim sorunlar ve sorgulamalar üzerinde yeniden düşünmelerini sağlamıştır. Söylenebilir ki, bu etkileşim, hem Nietzsche felsefesinin çağdaş yorumlarını zenginleştirmiş hem de Nolan'ın sinemasını derinlemesine anlamamızı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Alan Sümer, B. (2018). Nietzsche Felsefesinde Bir İdeal Olarak Üstinsan. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 31(16), 49–58.
- Aydın, M. (2010). Nietzsche'nin Felsefesinde Kişilik Ve Özgürlük. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, C. (2007). Nietzsche On Reality As Will To Power: Toward An" Organization—Struggle" Model. *Journal Of Nietzsche Studies*, 25-48.
- Ballı, E. (2023). Nietzsche'de Güç İstenci Bağlamında Özgür İstenç Problemi (Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bayır, M. (2019). Nietzsche Felsefesinde İnsan Ve Ahlak Sorunu. *Uluslararası Toplum Ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 3, 21–36.
- Çağlıyan, Ç. (2022). Doğal Durum Ve Toplumsallaşma İle İlişkili Düşünceleri Bağlamında Rousseau Ve Nietzsche'nin Yaklaşımlarına Genel Bir Bakış. *Felsefe Arkivi / Archives Of Philosophy*, 0(57), 15–38. <https://doi.org/10.26650/Arp.1150827>
- Çelik, G. A. (2022). Nietzsche'nin Üst İnsan Düşüncesinde Özne Sorunu (Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi).
- Çörekçioğlu, H. (2014). Nietzsche'de Güç İstemi Kavramı. *Flsf (Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 35–46.
- Dağlı, B., & Alanka, Ö. (2023). Nietzsche'nin İktidarı: Güç İstenci, Perspektivist Hakikat Ve Üstüninsan Kavramları Üzerine Bir İnceleme. *Memleket Siyaset Yönetim*, 18(39), 250–267. <https://doi.org/10.56524/Msydergi.1206088>
- Friedrich N. (2010a). *İnsanca, Pek İnsanca*. Çev. K.H. Aslı. Say Yayınları. İstanbul.
- Friedrich N. (2019). *Putların Alacakaranlığı*. Çev. İ.Z. Eyuboğlu. Say Yayınları. İstanbul
- Friedrich, N. (2010). *İyinin Ve Kötünün Ötesinde*. Çev. İ. Ahmet. Say Yayınları. İstanbul
- Friedrich. N. (2022). *Güç İstenci*. Çev. N. Epçeli. Say Yayınları. İstanbul
- Gedikli, B., & Gedikli, M. E. (2022). Nietzsche Ve Marx Açısından Ahlak Ve Özgürlük. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 39(2), 668–681. <https://doi.org/10.32600/Huefd.1028658>

- Gonzales, R. J. (2018). Duality And Dissolution İn The Post-Apocalypse: Nietzsche's Cycle Of Morality İn Amc's The Walking Dead.
- Heidegger, Martin, "Nietzsche'nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi", Çev. Oruç Aruoba, *Cogito*, Sayı 25, İstanbul 2001, (134-141).
- İnan, S. (2002). Nietzsche Ve Siyaset: İktidar Ve Toplumun Ötesinde Bir Felsefe. İstanbul: Say Yayınları.
- Jaspers, Karl, Nietzsche Nasıl Felsefe Yapıyordu, Çev: M, Batmankaya, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Johnson, V. (2014). "It's What You Do That Defines You:" Christopher Nolan's Batman As Moral Philosopher. *Journal Of Popular Culture*, 47(5), 952–967. <https://doi.org/10.1111/Jpcu.12181>
- Keser, A. (2022). Nietzsche'nin Üstinsanına Karşı Stoa'nın Bilgesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Medeniyet Ve Toplum Dergisi (Metder)*, 6(1), 52–64.
- Ketenci, T., & Topuz, M. (2009). Kant Ve Nietzsche'de İsteme Kavramı. *Flsf Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 1-16.
- Koch, A. (2004). Dionysian Politics: The Anarchistic Implications Of Friedrich Nietzsche's Critique Of Western Epistemology. İçinde. J. Moore & S. Sunshine (Der), *I Am Not A Man, I Am Dynamite!* (Pp. 49–64). Autonomedia.
- Kuçuradi, İoanna, Nietzsche Ve İnsan, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 2016.
- Küçükcalp, D. (2010). Efendi-Köle Ahlâkı Vs . Efendi Köle Diyalektiği. *Uludağ Üniversitesi İibf Dergisi*, 53–63.
- Lacewing, M. (2008). Nietzsche On The Will To Power. *Philosophy For A2: Unit*, 4, 224-231.
- Meggs, D. F. (2009). *Why Not Rule The World? Nietzsche, The Uebermensch, And Contemporary Superheroes*. (Yüksek Lisans Tezi, University Of Tennessee, Knoxville Tennessee).
- Molacı, M. (2020). Efendi-Köle İkiliğine İlişkin Üç Açıklama. *Temaşa Felsefe Dergisi*, 13(Temmuz).
- Nietzsche, F. (2008). *Ecce Homo*. Say Yayınları. Çev. İ.Z. Eyuboğlu. Say Yayınları. İstanbul.

- Nietzsche, F. (2010b). *Güç İstenci*. Çev. N. Epçeli. Say Yayınları. İstanbul.
- Nietzsche, F. (2010c). *Böyle Buyurdu Zerdüşt*. Çev. M. Batmankaya. Say Yayınları. İstanbul.
- Nietzsche, F. (2023). *İnsanca, Pek İnsanca -1*. Çev. Tüzel. M. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul.
- Nietzsche, W. Friedrich, *Güç İstenci*, Çev: Nilüfer Epçeli, Say Yayınları, İstanbul 2017.
- Nietzsche, W. Friedrich, *Tragedyanın Doğuşu*, Çev: Mustafa Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018.
- Safranski, R. (2003). Nietzsche: A Philosophical Biography. W. W. Norton & Company.
- Sevgi Zengin, H. (2019). Nietzsche Ve Heidegger'in Alman Faşizmi Üzerindeki Etkilerine Dair Bir İnceleme. *Journal Of History School*, 12, 226–246. <https://doi.org/10.14225/Joh1541>
- Topuz, M. (2023). Kirli Bir Irmağı Arındıran Deniz Olma İstenci: Nietzsche'nin Ahlaki İyilik Ve Kötülüğe Yönelik Eleştirileri. *International Journal Of Social Inquiry*, 16(1), 351–369. <https://doi.org/10.37093/İjsi.1272223>
- Yüksel, U. S., & Ateş, A. E. (2019). Nietzsche Ve Realizm: Nietzsche'de Güç İstenci Kavramı Ve Realist Paradigma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 215-230.